

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR*

*A Comparative Analysis of Secondary Actors in the Libyan Intra-State
Conflict in the Context of Conflict Mapping: Positions, Interests and
Needs***

İsmail AKŞAM***

Öz

Libya, 2011'deki iç savaştan sonra, 2014-2020 yılları arasında ikinci bir iç savaşa maruz kalmıştır. Bu İkinci İç Savaş'ta, yerel aktörlerden birine taraf olarak çatışmaya müdahil olan bölgesel ve uluslararası profile sahip ikincil aktörler yer almıştır. Bu aktörler, çatışmanın tırmanmasına, uzun sürmesine ve çözümün baltalanmasına etki etmişlerdir. Bu bağlamda, Libya devlet-içi çatışmasında yer alan ikincil aktörlerin analizi, aktörlerin çatışmaya olan etkisini anlama bakımından önemlidir. Çalışmada aktörler, Çatışma Haritalandırma yöntemi çerçevesinde analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çatışma Haritalandırma, İkincil Aktörler, Libya, Devlet-içi Çatışma, Aktör Analizi.

Abstract

After the civil war in 2011, Libya was exposed to a second civil war between 2014-2020. In Second Civil War, secondary actors with a regional and international profile took part, intervening in the conflict as a side of a local actor. These actors have contributed to the escalation and prolongation of the conflict and undermined its resolution. Concordantly, the analysis of the secondary actors involved in the Libyan intra-state conflict is important in terms of understanding the impact of the actors on the conflict. In the study, the actors are analyzed within the framework of the Conflict Mapping method.

Keywords: Conflict Mapping, Secondary Actors, Libya, Intra-State Conflict, Actor Analysis.

---

* Makale Geliş Tarihi: 27.04.2023   Yayına Kabul Tarihi: 22.06.2023

** Bu makale, hazırlamakta olduğum "Çatışma Haritalandırma Çerçevesinde Devlet-içi Çatışmalarının Analizi: Libya Örneği" başlıklı doktora tezimden türetilmiştir.

*** Doktora Adayı, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, E-posta: iaksam2754@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4128-3380.

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

GİRİŞ

Kaddafi sonrası Libya’da, geçiş süreci istikrarsızlığı yaşanmış ve bu durum ülkede şiddetli krizlerin yaşanmasına yol açmıştır. Ülke, 2011’deki Arap Baharı sürecinde maruz kaldığı iç savaşa, 2014 yılına gelindiğinde yeniden maruz kalmıştır. Literatürde İkinci İç Savaş olarak nitelenen bu savaş, Birinci İç Savaş’tan daha uzun sürmüş ve farklı aktörlerin katılımı ile gerçekleşmiştir. Nitekim Birinci İç Savaş, Kaddafi rejimi ve muhalifleri arasında yaşanmış ve NATO’nun müdahil olmasıyla son bulmuştur. İkinci İç Savaş’ta ise BM tarafından tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ve General Hafter’e bağlı güçler olan Libya Ulusal Ordusu (LUO) karşı karşıya gelmiştir.

Libya’daki İkinci İç Savaş; siyasi, askeri ve ekonomik alanlarla birlikte toplumsal ve toplumsal olarak da ülkenin güç merkezleri arasında bölünmüşlüğü fiili olarak yansıtmıştır. General Hafter liderliğindeki İttifakta; Ulusal Ordu, Zentan Devrimcileri ve Verşifana’daki aşiret ordusu yer almıştır. Bu İttifakın savaş açtığı diğer iki İttifak ise şunlardır: (1) Libya Şafağı İttifakı (İslamcılar ve Hafter karşıtı bazı aşiret ve gruplar); Misrata devrimcileri, Libya Devrimciler Operasyonu Odası ve Libya Kalkanı Kuvvetleri ve (2) Bingazi Şura Konseyi (İslamcılar ve Hafter karşıtı devrimci kuvvetler); 17 Şubat Şehitler Tugayı, Ensar El-Şeria ve Libya Kalkanı 1 gibi gruplar. Bir yönüyle bu iç savaş, siyasi İslamcılık karşıtı ve milliyetçi olan Hafter’in, Müslüman Kardeşler özelinde İslamcı gruplara açtığı bir savaş olmuştur (Fraihat, 2016: 32). Mayıs 2014’te Halife Hafter liderliğinde düzenlenen ‘Onur Operasyonu’ ile başlayan savaş, radikal İslamcı grupların mağlup olmasına yol açmış ve savaş iki yerel ana aktör olan UMH güçleri ve Hafter güçleri arasında sürmüştür. 2014-2020 arasında süren bu iç savaşta, taraflar tam olarak birbirlerine galip gelememiş ve nihayetinde 2020 sonrasında çözüm masada aranmaya başlanmıştır.

Bölgesinde oluşturduğu istikrarsızlık ve jeostratejik anlamda rekabetin odağı olması, dış aktörlerin kendi çıkarları doğrultusunda pozisyon belirlemesi ve tarafların sıfır toplamlı davranışlar sergilemesi savaşın şiddetini arttıran etkenler olmuştur. Bu yönüyle, ülkedeki iç savaş her ne kadar yerel olarak yürütülmüş olsa da bir yönüyle uluslararası hale gelmiş bir nitelik de kazanmıştır (Öztop, 2021: 226). Nitekim bu yerel güçlerden birine destek vererek çatışmaya müdahil olan bölgesel ve uluslararası dış aktörler, çatışmanın bir tarafı olmuş ve çatışmanın tırmanmasına ve uzun sürmesine etki etmişlerdir. Bu bağlamda

çalışmada analiz edilen aktörler, savaşa müdahil olarak çatışmanın şiddet boyutunu arttıran aktörler olarak sınırlandırılmıştır. Bu yönlü çatışmaya müdahil olan aktörler, literatürde ikincil aktörler olarak işlenmektedir.

Mevcut çalışma, bölgesel ve uluslararası profile sahip ikincil aktörlerin savaşa hangi motivasyonlarla (hedef, amaç, çıkar) müdahil olduğu, bu ikincil aktörlerin yansıttığı pozisyonlar/çıkarlar/ ihtiyaçların ne olduğu ve Libya özelinde bu aktörlerin aralarındaki ilişki ağının nasıl olduğu gibi problemlere odaklanmaktadır. Çalışmanın temel hipotezi; ikincil aktörlerin çatışmaya müdahil yöntemleri, onları çözümün “baltalayıcı (spoiler)” aktörleri olarak yansıtılmasına yol açmaktadır. Bu minvalde çalışma, çatışma haritalandırma yöntemi çerçevesinde ikincil aktörleri analiz ederek, yukarıdaki problemleri izah etmeyi ve ikincil aktörlerin Libya iç savaşındaki tutum ve davranışlarını inceleyerek çözümü nasıl baltaladıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Çalışma öncelikle, teorik çerçeve olarak Çatışma Haritalandırması yöntemini ele almaktadır. Yöntem, Wehr’in “Çatışma Haritalandırma Kılavuzu” (birincil/ikincil/üçüncül aktörler) ve Fisher ve arkadaşlarının “Çatışma Haritalandırma” çalışmalarından teşekkül etmektedir. Burada çatışma haritalandırma, aktörlerin haritalandırması olarak işlenmektedir. Ayrıca, çatışma analizinin bir aracı olarak da “Çatışma Soğanı (pozisyonlar/çıkarlar/ihtiyaçlar)” izah edilmektedir. İkinci başlıkta, aktörleri profillerine (bölgesel ve uluslararası) göre sınıflandırarak; bu aktör profillerinin pozisyonları/çıkarları/ihtiyaçları ve her bir aktörün çatışmaya nasıl müdahil olduğu, ne tür motivasyon kaynaklarına sahip olduğu ve ne tür destekler sağladığı ortaya konulmaktadır. Üçüncü son başlıkta ise, aktörlerin haritalandırması yöntemi ile aktörler arasındaki ilişki ağı ve ilişki biçimleri ortaya konularak, bu ilişkilerin çatışma üzerindeki etkileri analiz edilmektedir.

TEORİK ÇERÇEVE

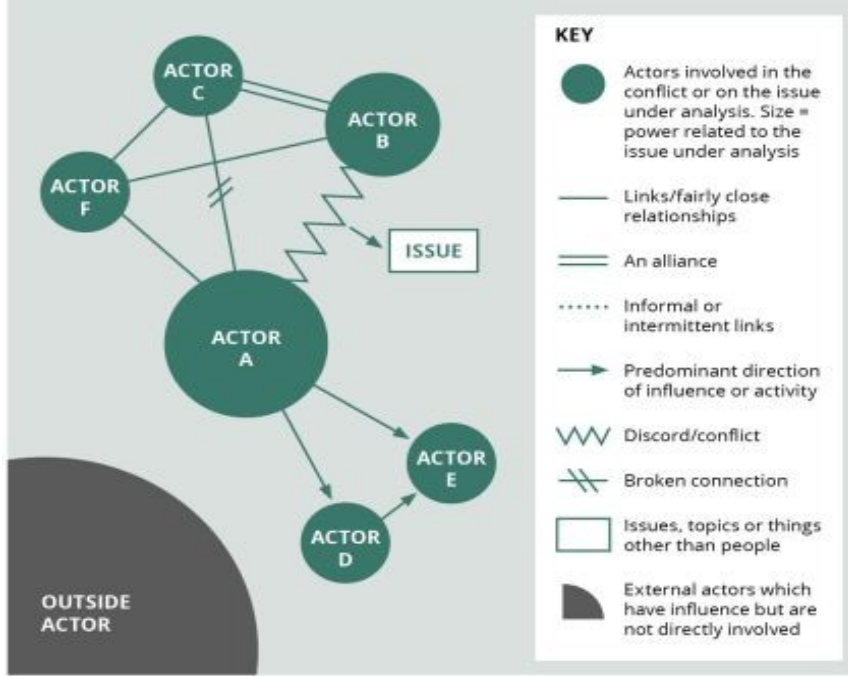
Bir çatışmayı yönetmenin ve çatışmaya müdahalenin ilk adımı olarak kabul edilen haritalama; çatışma çözümüne ilişkin, çatışma taraflarının ve müdahalecilerin çatışmanın kökenlerini, doğasını, dinamiklerini ve çözüm olasılıklarını daha iyi anlamasını sağlamaktadır. Ayrıca, bir müdahalenin devam edip etmeyeceğine ilişkin bilinçli bir karar vermeyi, çatışan tarafların mevcut durumlarından ders çıkarmalarını, kompleks görünümlü çatışmaları açıklığa kavuşturmayı ve anlaşılır kılmayı sağlamaktadır. Wehr’in çatışmaya ilişkin kapsamlı bir çerçeve olarak

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

sunduğu “çatışma haritalandırma kılavuzu”; çatışmanın tarihi, bağlamı, tarafları, konuları ve dinamikleri gibi bileşenleri içermektedir. Mevcut çalışma, çatışma tarafları/aktörlerine odaklandığından dolayı, Wehr’in çalışmasındaki bu bileşenlerden ‘çatışma tarafları’ bileşenini ele almaktadır. Wehr, çatışma taraflarını: “Çatışmaya doğrudan veya dolaylı olarak dâhil olan ve sonucunda bazı önemli çıkarları olan karar birimleri.” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, karar birimleri olarak tanımladığı bu aktörleri; birincil, ikincil ve ilgili üçüncül taraflar olarak kategorize ederek açıklamaktadır. Birincil taraflar, uyumsuz hedeflere sahip olan veya öyle bir algıya sahip olan taraflardır. İkincil taraflar, kendilerini doğrudan ilgili hissetmeyen ancak uyuşmazlığın sonucunda dolaylı çıkarı olan taraflardır. İlgili üçüncül taraflar ise, çatışmanın başarılı bir şekilde çözülmesinde çıkarı olan taraflar olarak açıklanmaktadır (Wehr, 1979: 18-19).

Fisher ve arkadaşlarına göre ise, çatışma haritalandırma: “çatışmanın belirli bir andaki bir fotoğrafı” olarak tarif edilmektedir. Bu fotoğraf, Şekil 1’de olduğu gibi çatışmanın bir görseli olarak sunulmaktadır. Buradaki haritalandırmada amaç: çatışmadaki ana aktörleri ve çatışmaya ilgi duyanları belirlemek, aktörler arasındaki ilişki türünü ve güç dinamiklerini ortaya koymak ve temel sorunları belirlemektir. Bu haritalandırmada dikkat edilmesi gereken husus, haritalandırmanın belirli bir zaman dilimini baz alarak çatışma aktörlerinin bir fotoğrafını ortaya koymasındır. Nitekim süreç içerisinde bu fotoğraf değişkenlik gösterebilmektedir. Bu değişkenlikler; yeni aktörlerin katılımı, var olan aktörlerin çatışma dışı kalması, ikincil aktör düzeyinden üçüncül aktör düzeyine ya da üçüncül aktör düzeyinden ikincil aktör düzeyine geçiş yaşanması ve ilişki biçimlerinde değişkenlik olması gibi etkenleri barındırmaktadır. Bu yönüyle, haritalandırmanın sabit/değişmez bir görüntü sunmasından ziyade, dinamik sürecin bir görüntüsünü sunduğu gerçeği unutulmamalıdır (Fisher v.d., 2020: 147-150).

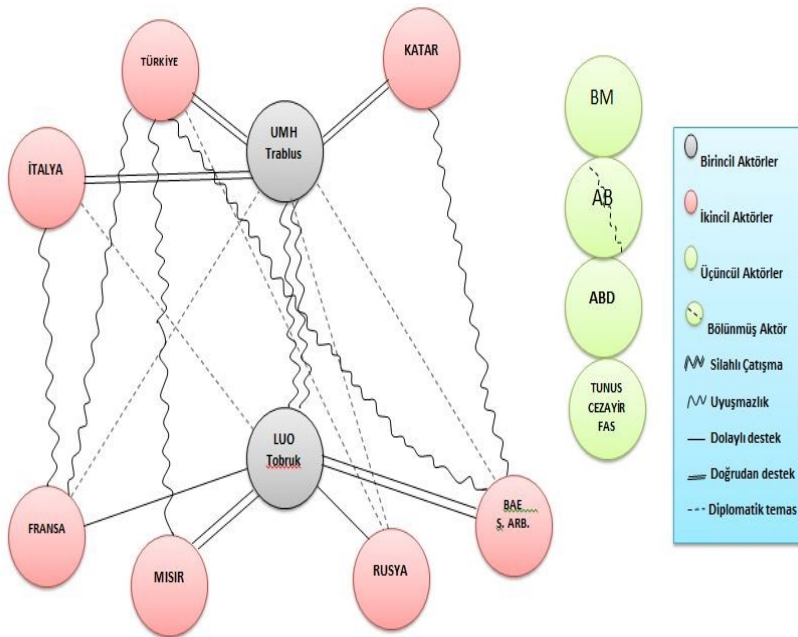
Şekil 1: Aktör Haritalandırması

Kaynak: (Herbert, 2017: 14)

Wehr ve Fisher ve arkadaşlarının “çatışma haritalandırma” çalışmalarından esinlenerek mevcut çalışma da, Şekil 2’de gösterildiği gibi Libya çatışmasındaki aktörlerin genel bir haritasını ortaya koymaktadır.

Şekil 2: Libya Aktör Haritalandırması

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

Bu teorik çerçeveden hareketle, mevcut çalışmadaki haritalandırmada öncelikle ikincil aktörlerin profilleri ele alınmaktadır. *Libya çatışmasındaki ikincil aktörlerin profilleri* olarak; aktörlerin yapısı, alanları, konumları ve temsilcileri incelenmektedir. Burada aktörler, bölgesel ve uluslararası olarak sınıflandırılıp incelenmektedir. Ayrıca, 'çatışma soğanı' aracı ile de aktörlerin ihtiyaçları, çıkarları ve pozisyonları ortaya konulmaktadır. Fisher ve arkadaşlarının ifade ettikleri gibi: İhtiyaçlar; istikrarın, iyi ilişkilerin ve güvenin yüksek olduğu aşamada aktörlerin eylem ve stratejilerini şekillendirir. Burada ihtiyaçlar, aktörlerin "sahip olmak zorunda olduğumuz şeyler" olarak ortaya koydukları temel ihtiyaçlardır. Çıkarlar; çatışmanın, istikrarsızlığın ve güvensizliğin olduğu aşamada, aktörlerin kolektif ve soyut çıkarlara göre eylemlerini şekillendirmesidir. Burada çıkarlar, aktörlerin "gerçekten istediğimiz şeyler" olarak ortaya koydukları ve ihtiyaçlardan uzak eylemlerdir. Pozisyonlar ise; çatışmanın tırmandığı, temel ihtiyaçlardan uzak ve çıkarların saldırı altında olduğu aşamada, aktörlerin kendilerini konumlandırmasıdır. Burada pozisyonlar, "istediğimizi söylediğimiz şeyler" olarak ortaya koydukları talepleri yansıtmaktadır (Fisher v.d., 2020: 97-98).

Diğer bir başlıkta ise ikincil aktörlerin bir haritası ortaya konulmaktadır. *Libya'daki bu aktörlerinin haritalandırılmasında*, çatışma sürecindeki ikincil aktörlerin ilişki ağı 'aktör haritalandırması' aracıyla ortaya konulmaktadır. Burada ikincil aktörler; genellikle dış (bölgesel ve/veya uluslararası) aktör profiline sahip, çatışma yerindeki aktörlere doğrudan veya dolaylı olarak taraf, çatışmanın gidişatını etkilemede diplomatik/askeri/ekonomik araçlara sahip ve çatışmanın gidişatında dolaylı pay sahibi olan aktörler olarak ele alınmaktadır.

İKİNCİL AKTÖRLERİN PROFİLLERİ

1.1.1. BÖLGESEL AKTÖRLER

Libya'daki çatışmada taraf olarak katılım gösteren bölgesel aktörler, ideolojik ve coğrafi bağlara dayalı olarak çatışmaya müdahil olmuşlardır (Winer, 2019: 10). Buna göre, Mısır, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Hafter'e bağlı güçleri desteklerken; Türkiye ve Katar, UMH'ye destek çıkmıştır. Ancak, Öztop'un da ifade ettiği gibi: "Her ülkenin kendine özgü gerekçeleri olduğu için bu gruplar ittifak olarak tanımlanamamaktadır." (2021: 231). Çatışmaya taraf olan bu bölgesel dış

güçler, özellikle ana aktörlere verdikleri mali ve askeri desteklerle çatışmanın tırmanmasına neden olmuş, BM'nin arabuluculuk çabalarını baltamış ve ülkenin yönetsel olarak ikiye bölünmesinde rol oynamışlardır (Hill, 2019: 2; Caner ve Şengül, 2018: 137).

Çatışma sürecinde bölgesel aktörler, taraf oldukları ana aktörün ulusal bir güç olarak ülkeye hâkim olması için çaba göstermiş ve böylece pozisyonlarını belirlemişlerdir. Bu pozisyonlarıyla, çatışma daha da körüklenmiş ve uzun süreli bir iç savaşın yaşanmasına neden olunmuştur. Bu yönleriyle bu aktörler, "baltalayıcı (spoiler)" olarak nitelenmiştir. Bu aktörlerin böyle pozisyon sergilemesinde, çıkarları belirleyici olmuştur. Nitekim bu aktörler, ideolojik ve ekonomik kaynaklı bölgesel güç mücadelesi içerisinde olan aktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu güç mücadelesinde Libya, konjonktürel olarak onlar için bir çatışma sahası ve oradaki ana aktörler de onların çıkarlarını güvenceye alacak oyuncular olarak görülmüştür. Bu çıkarları için askeri, ekonomik ve diplomatik kanallar etkili bir şekilde kullanılmış ve sürecin taraflardan birinin galip gelemediği bir aşamaya gelmesine yol açmıştır. Bu pozisyon ve çıkarlar, asıl ihtiyaç duyulan şeyin; bölgesel güç mücadelesinin yaşandığı bir konjonktürde, Libya için istikrarlı ve güçlü bir yönetimin gerekli olduğunu göstermektedir. Nitekim salt çıkarlarına göre pozisyonlarını belirleyen bölgesel aktörler için, istikrarsız ve güç boşluğunun olduğu bir Libya, kendi güvenlikleri için de büyük bir tehdit teşkil etmektedir. Bu yönüyle bölgesel istikrar için temel ihtiyaç, bölgesel aktörlerin barışçıl çözümü baltalayan değil, teşvik eden aktörler olmasıdır.

Bu başlık altında, özellikle İkinci İç Savaş'ta yerel ana aktörlerden (UMH-Hafter) birine taraf olarak savaşa doğrudan katılım sağlayan bölgesel ana ve kilit aktörler analiz edilmektedir. Bahsi geçen bu aktörler, yerel ana aktörlerden birine çeşitli destekler (askeri, diplomatik, medya, ve lojistik vb.) sağlayarak, çözümün baltalanmasına ve çatışmanın tırmanmasına neden olmuşlardır. Öyle ki, BM Libya Uzman Paneli'nin 18 Şubat 2021 tarihinde Güvenlik Konseyi Komitesine sunduğu raporda çatışmaya taraf olan bölgesel aktörlerin BM'in Libya ile ilgili alınan 1973(2011) (UN Security Council, 2011). sayılı kararda yer alan silah ambargosunu ihlal ettiklerini beyan etmiştir (UN Security Council, 2021). Bu yönüyle raporda da yer alan bölgesel aktörlerden; Mısır, BAE, Suudi Arabistan, Türkiye ve Katar, Libya'daki savaşta daha aktif olarak katılım gösterdiklerinden dolayı bu başlık altında analiz edilecek aktörler olarak belirlenmiştir. Bu bölgesel aktörlerin analizinde, her bir aktörün çatışmaya nasıl katılım sağladığı ve pozisyon belirlediği, yerel aktörlerden

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

birine hangi bağlarla yakınlık kurup taraf olduğu, çatışmaya müdahil olmalarındaki motivasyon kaynaklarının ve çıkarlarının neler olduğu, taraf oldukları yerel aktöre nasıl destekler sağladığı, çatışma sürecindeki faaliyetleri ve bu davranışlarıyla çatışmaya nasıl ve ne yönde etki ettikleri ele alınmaktadır.

MISIR

Libya'nın sınır komşusu olarak Libya'daki çatışma sürecinde aktif olarak müdahil olan, en önemli bölgesel aktörlerden biri Mısır olmuştur. Gerek bin km'yi aşkın paylaştığı sınırı (Karakaya ve Çelik, 2021: 187) ile gerekse de "Mısır hapşırduğunda Libya üşütür." sözüyle de ifade edildiği gibi Mısır'daki siyasi gelişmelerin Libya'nın iç işlerine yansıdığı gerçeği, Mısır'ı Libya'daki çatışma sürecine kayıtsız bırakmamıştır. Nitekim Libya'daki çatışma sürecinde en fazla zarar gören devletler, sınır komşusu olan devletler olmuştur. Bu devletlerden Mısır'ın, silahlı örgütler ve kaçakçı çetelerden kaynaklı sınır güvenliği endişesi taşıması, çatışmaya müdahil olmasındaki itici faktörlerden biri olmuştur (Megerisi, 2017: 23, 24). Ayrıca, 2013'de Mısır'da yaşanan ve Müslüman Kardeşler yönetimine karşı yapılan darbe sonucunda, göreve gelen Abdülfettah el-Sisi yönetiminin Müslüman Kardeşler özelinde siyasi İslamcılara karşı yürüttüğü sert politikaları, Mısır'ın Libya'daki İkinci İç Savaş'ta tarafını belirlemesinde etkili olmuştur. Nitekim Mısır, "terörist" olarak nitelediği İslamcı grupların Libya'da UMH lideri Sarraj tarafından desteklendiğini öne sürerek, Hafter'in yanında kendisini konumlandırmıştır (Düzsöz, 2021: 316). Öyle ki, Hafter'in İslamcı gruplara karşı başlattığı savaş ve Hafter güçlerinin Mısır sınırına yakın konumlanması, Kahire için doğal bir müttefik olmasını mümkün kılmıştır (Megerisi, 2019: 5).

Arap Baharı sürecindeki çatışma dalgalarına maruz kalan ve yönetim değişikliğinin yaşandığı ülkelerden biri olan Mısır'ın, Libya'daki çatışmaya taraf olmasındaki temel motivasyon kaynakları; güvenlik endişesinin yanı sıra, ideolojik sebepler ve ekonomik gerekçeler olmuştur. Nitekim Mısır, 2013'ün sonunda Müslüman Kardeşleri "terör örgütü" olarak kabul etmiş ve Libya'da da Müslüman Kardeşlerin etkisini kırmayı hedeflemiştir. Mısır'ın bu konudaki kaygısı, Müslüman Kardeşler'in Libya'nın kontrolünü ele geçirip Mısır'ı istikrarsızlaştırmak için kullanılması endişesi olmuştur (Gök, 2021: 138; Karakaya-Çelik, 2021: 187). Ekonomik gerekçeleri ise, Libya'dan ucuz petrol temin etme avantajını sürdürmek istemesi ve Libya'nın yeniden yapılanmasında kendi şirketlerinin ve işçilerinin rol almasını hedeflemesi olmuştur. Çünkü Mısır, Körfez Savaşı'ndan beri

Libya'dan ucuz petrol almaktaydı ve 2011 öncesinde yaklaşık iki milyon Mısırlı işçi Libya'da çalışmakta ve ülkelerine döviz katkısı sağlamaktaydılar. Ayrıca, Libya'nın Mısır ekonomisine yaptığı yatırımlar da, Mısır için Libya'nın ekonomik olarak önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu göstermektedir. Nihayetinde, Mısır'ın ekonomik çıkarları; Libya'daki göçmen işçiler, Mısır şirketlerinin yatırımları ve ülkenin ucuz enerjiye olan ihtiyacı olarak şekillenmiştir (Pusztai, 2019: 6; Megerisi, 2017: 24; Düzsöz, 2021: 316; Karakaya-Çelik, 2021: 187). Bu motivasyonlarla Mısır, çıkarlarını Hafter'in liderliğinde elde edebileceğine ikna olmuş ve bu minvalde Hafter'e her türlü desteği sağlamıştır. Sonuç olarak, Megerisi'nin ifade ettiği gibi: "Mısır'ın Hafter'e verdiği destek, ekonomik fırsatçılık, güvenlik çıkarlarına yönelik doğrudan tehditler ve Hafter ile Devlet Başkanı Abdülfettah el-Sisi'nin varoluşsal İslamcı tehdide karşı tek panzehir olarak paylaştığı militarizm ideolojisinin bir karışımından kaynaklan[mıştır]." (2019: 5).

Libya'daki İkinci İç Savaş'ta Mısır'ın Hafter güçlerine verdiği en önemli destekler; askeri, lojistik ve diplomatik alanlarda olmuştur. Mısır, Hafter'in 2014'te başlattığı Onur Operasyonuna doğrudan hava kuvvetlerini devreye sokarak dâhil olmuş ve IŞİD gibi radikal İslamcı gruplar başta olmak üzere, Hafter muhaliflerine hava saldırıları düzenlemiştir (Megerisi, 2019: 6; Megerisi, 2017: 51). Diğer dış aktörlere nazaran Mısır, komşu ülke konumundan dolayı jeostratejik anlamda Hafter güçlerine verdiği destek bakımından avantajlı bir konumda olmuştur. Nitekim bir engelleme riski olmadan doğrudan lojistik destek sağlayabilmektedir. Şöyle ki, savaş uçaklarıyla Libya'nın dört bir yanındaki hedeflere saldırma, silah sevkiyatı gerçekleştirme ve gerektiğinde kara kuvvetleriyle müdahale edebilme imkânını taşımakta ve bu lojistik avantajlarını Hafter karşıtı bloka karşı kullanarak ve deklare ederek, müdahalesinin ne dereceye varabileceğini göstermeye çalışmıştır (Pusztai, 2019: 6). Öyle ki, 9 Temmuz 2020'de Libya sınırı yakınlarında kara, hava ve deniz kuvvetlerini içeren "Resolve 2020" tatbikatlarını gerçekleştirerek, Hafter karşıtı bloka karşı bir güç gösterisinde bulunmuştur (Becerra, 2020). Mısır'ın Hafter'e olan desteğini gösteren faaliyetlerinden biri de diplomatik girişimleri olmuştur. Şöyle ki, 2015'te IŞİD tarafından 21 Mısırlı Kipti'nin katledilmesi, Mısır'ın Libya'daki terörizme karşı askeri müdahale ve Hafter'e daha fazla destek sağlamak amacıyla silah ambargosunun kaldırılması için BM Güvenlik Konseyi'ne baskıda bulunmuş ve bu konuda lobi faaliyetlerini sürdürmüştür. Ayrıca, Hafter'in başkanlığa aday olabileceğine yönelik bildiri yayınlarak, Hafter'i uluslararası kamuoyu nezdinde meşrulaştırıp, onun konumunu pekiştirmeye çabalamıştır. Bu yönüyle Mısır, diplomasiyi bir araç olarak

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

kullanmıştır (Megerisi, 2017: 24). Uluslararası ve bölgesel bazlı bu diplomatik ataklarının yanında, yerel bazlı olarak da Libya'daki aşiretlerle temas kurarak, onların Hafter'le ittifak kurmasını sağlamıştır (Gök, 2021: 138). Sonuç olarak Mısır, çıkarlarını korumanın daha elverişli bir yolunu bulamadığı için, müvekkili olan Hafter'e kritik zamanda kritik destekler sağlayarak çatışmanın tırmanmasında rol oynamıştır (Megerisi, 2019: 6).

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ (BAE)

Libya'daki çatışma sürecinde aktif olarak müdahil olan bir aktör de BAE olmuştur. "Arap Baharının ortaya çıkışı sonrası, bölgeye yönelik siyasetini askeri güç unsurlarını içerecek şekilde 'aktif bir dış politika' ile şekillendirmiş" (Karakaya-Çelik, 2021: 187) olan BAE, Libya'daki gelişmeleri kendi monarşi yönetiminin geleceği için varoluşsal bir tehdit olarak okumuştur. Nitekim BAE, halkaların hak ve temsile yönelik popüler taleplerinin kendi sınırlarına ulaşacağı kaygısını taşımıştır (Gök, 2021: 138; Megerisi, 2019: 6). BAE'nin yeni bir bölgesel düzen için kendisine engel olarak gördüğü ve kendisine yönelik varoluşsal bir tehdit olarak tanımladığı ideolojik grup, Müslüman Kardeşler özelinde siyasi İslamcı gruplar olmuştur. Bu gruplara karşı yürüttüğü mücadelede Libya, BAE için merkezi bir savaş alanı olarak görülmüştür (Megerisi, 2019: 6; Karakaya-Çelik, 2021: 187). Bu savaş alanında Hafter'in siyasi İslamcı gruplara yönelik başlattığı savaş, aynı hedefe odaklanan BAE için Hafter'in taraf olunması ve desteklenmesi gereken bir ana aktör olarak görülmesi sonucunu doğurmuştur. Bu minvalde BAE, Hafter güçlerine açık destek vermiş ve Hafter karşıtı bloka karşı eylemlerde bulunmuştur.

BAE'nin Libya'daki çatışmaya müdahil olmasındaki temel motivasyon kaynakları, Mısır ile örtüşür şekilde; siyasi-ideolojik sebepler ve ekonomik çıkarları olmuştur. İdeolojik motivasyonu, yukarıda da değinildiği gibi BAE'nin Müslüman Kardeşler ve ideolojisiyle olan mücadelesini, Libya'da Hafter üzerinden sürdürmeyi hedeflemesidir (Düzsöz, 2021: 316). Siyasi olarak da, Libya'daki demokratik bir yönetim modelinin BAE halkı için bir ilham kaynağı olabilme ihtimalini göz önüne alarak (El-Gamaty, 2017), Hafter'i baskın bir lider olarak Libya'da kalıcı hale getirmek istemesidir. Libya'daki BAE'nin diğer önemli bir motivasyon kaynağı ise ekonomik çıkarları olmuştur. BAE, Avrupa'ya yakın olması itibarıyla Libya'nın jeostratejik konumundan faydalanmak, Libya'yı Akdeniz yolunun merkez üssü olarak görmesi itibarıyla Akdeniz'e akan nakliye yollarına hâkim olmak ve Libya'nın devasa enerji kaynaklarına ve yeniden yapılanma ihtiyacını gidermeye yönelik işlevsel bir aktör olmak gibi ekonomik

fırsatları değerlendirmeyi amaçlamıştır. Nihayetinde, BAE için bu siyasi ve ekonomik çıkarların çekici karışımı; Libya'yı, BAE'nin oluşturmaya çalıştığı yeni bölgesel düzenin kilit bir parçası haline getirmiş ve "Mısır gibi BAE de Hafter'in siyasi tutumlarını ve askeri tarzlarını kendi vizyonunun tamamlayıcısı olarak görmüştür." (Öztop, 2021: 233; Megerisi, 2019: 6).

BAE, Libya'daki İkinci İç Savaş'ta Hafter güçlerine verdiği destekler; askeri, medya, diplomatik ve mali olmak üzere çok boyutlu bir alanda olmuştur. Özellikle, askeri alanda sağladığı desteklerle Libya'daki savaşa ne denli açıktan ve güçlü bir şekilde müdahil olduğuna ilişkin dikkatleri üzerine çekmiş ve çokça tartışılmıştır. Nitekim bu alanda sağladığı destekler, BM Libya Uzman Paneli raporunda ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Bu raporda: Hafter güçlerine Rus özel şirketleri tarafından işletilen Panstir S-1 karadan havaya füze sistemlerinin tedarik edilmesi; "Opus Projesi" olarak bilinen, özel askeri ve güvenlik şirketleri tarafından yürütülen operasyonun planlaması, yönetimi, finanse edilmesi ve Hafter güçlerine askeri malzemelerin hava köprüsüyle¹ transfer edilmesi gibi askeri desteklerin BAE tarafından sağlandığı yer almıştır. Özellikle Opus Projesi kapsamında: Havadan istihbarat, gözetleme ve keşif araçları; deniz alanına yönelik operasyonel araçlar; insansız hava araçları; siber yeteneklere sahip bir Füzyon ve Hedefleme Hücresi ve Kara hedefleri için döner kanatlı helikopterler kullanılmıştır (UN Security Council, 2021: 30, 306). Ayrıca, Hafter karargâhına yakın El-Khadim'de bir hava üssü inşa etmesi, Hafter saflarında savaştacak çok uluslu paralı askerler temin etmesi (Köse ve Öztürk, 2020), Panstir Hava Savunma Sistemi'nin yetersiz kalmasından dolayı İsrail yapımı hava savunma sistemlerini tedarik etmesi ve Çin yapımı Wind Loong II ağır insansız hava araçlarını Libya'ya konuşlandırması (Askeroğlu, 2020) gibi askeri desteklerle, Libya'daki çatışmanın en aktif bölgesel ana aktörlerinden biri olmuştur.

Medyayı da Hafter yanlısı bir propaganda aracı olarak aktif bir şekilde devreye sokan BAE; televizyon, haber, internet ve sosyal medyayı içeren bir ağ aracılığıyla medya savaşını yürütmede de kilit bir rol oynamıştır. Öyle ki, çeşitli haber, internet ve sosyal medyanın yanı sıra, gerek Ürdün ve Mısır'dan yayılan uydu televizyon istasyonları gerekse de Libya tarafından işletilen medya kuruluşları için yüklü şekilde harcamalar yapmıştır (El-Gamaty, 2017). Buradaki amaç, Hafter'in kamuoyundaki

¹ "Hava köprüsü terimi, esas olarak askeri malzemeyi bir tedarik zinciri boyunca bir yerden başka bir yere hava ikmaliyle ulaştırma yolu ve aracı olarak tanımlanmaktadır." (UN Security Council, 2021: 255).

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

imajını güçlendirmek ve askeri ilerlemeler için halk desteğini sağlamak olmuştur. Öyle ki, ülkenin siyasi başarısızlıklarından demokratik olarak seçilmiş liderler sorumlu tutulmuş ve Hafter aklanarak Libya'yı yönetebilecek tek kişi olarak sunulmuştur (Köse ve Öztürk, 2020). Diplomasi alanında ise, BAE, Hafter'i ulusal ve uluslararası alanda meşrulaştırmayı amaçlamıştır. Bunun için onun ile Sarraj arasında toplantılar düzenleyerek ulusal alanda ona meşruiyet kazandırmayı amaçladığı gibi, uluslararası kamuoyunu ikna etmeye yönelik de Hafter'in "teröre" karşı olan savaşını yayarak onu meşrulaştırmaya çabalamıştır. Nitekim Mart 2017'de de BAE, Hafter ile görüşmesinde "teröre karşı her türlü desteği sağlayacaklarını" açık bir şekilde ifade etmiştir (Kurt, 2020: 17; Megerisi, 2019: 7). Sonuç olarak, BAE'nin Libya'daki çatışmaya bu boyutlarıyla bir katılım sergilemesi, çatışmanın tırmanmasına ve çözümün baltalamasına etki etmiştir.

SUUDİ ARABİSTAN

Libya'daki çatışmaya müdahil olan bölgesel aktörlerden biri olan Suudi Arabistan, diğer bölgesel aktörlere nazaran çatışmaya müdahalede bulunması, daha dolaylı ve daha örtülü bir şekilde olmuştur. Şöyle ki, Suudi Arabistan kendisini Sünni Arap dünyasının fiili bir lideri olarak gördüğünden dolayı, her ne kadar Müslüman Kardeşler karşıtlığını sürdürse de asıl önceliğini, Yemen'deki savaş üzerinden İran'la olan bölgesel güç mücadelesine vermiştir (Genugten, 2017: 51). Ancak, bu durum Suudi Arabistan'ın Libya'ya kayıtsız kaldığı anlamını taşımamaktadır. Suudi Arabistan, açık bir müdahaleden ziyade Libya'daki Medhali Selefilere aracılığıyla çatışmaya müdahil olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim Medhaliler, Suudi Arabistan kökenli aşırı muhafazakâr bir Sünni Müslüman doktrinine sahip olan Selefi bir harekettir. Ayrıca bu hareketin, Suudi Arabistan'daki siyasi, ekonomik ve entelektüel çevrelerle yakın bağlarının olması ve birçok Medhali silahlı grubunun diğer silahlı gruplardan daha iyi donatılmış ve finanse edilmiş olması, Suudi Arabistan'nın desteği olarak algılanmış ve de bu hareket, Libya'daki Suudi nüfuz için bir "Truva atı" olarak nitelenmiştir. Bu minvalde, Tevhid Taburu, Selefi Tugayı, El-Saiqa Tugayı ve Tarık bin Ziyad Tugayı gibi silahlı gruplar Medhali ağırlıklı birimler olarak, İkinci İç Savaş'ta Hafter saflarında yer almışlardır (Öztaş, 2020; International Crisis Group, 2019). Hafter saflarında savaşan bu gruplar, Libya'nın doğusunda konumlanan Medhali gruplarıdır. Libya'nın batısında da mevcut olan Medhali grupları, UMH'nin güvenlik güçlerinin bir parçasını oluştursa da doğudakiler gibi savaşa aktif bir katılım göstermemişlerdir (Mannocchi, 2018; Megerisi, 2019: 9).

Suudi Arabistan'ın Libya'daki çatışmaya müdahil olmasındaki temel motivasyon kaynakları; ideolojik ve jeopolitik çıkarları olmuştur. Nitekim Suudi Arabistan ile ideolojik bağa sahip Medhaliler, Müslüman Kardeşler karşıtı olarak Hafter saflarında yer alarak Libya'nın dini kurumlarında baskın bir rol üstlenmişlerdir (Megerisi, 2019: 9). Mannocchi'nin ifade ettiği gibi: "Medhaliler, bölgedeki Suudi dış politikasının amaçları doğrultusunda, kendi dini toplum vizyonlarını inşa ederken aslında Libya siyasetinde ve günlük yaşamda önemli bir faktör haline geldiler." (2018). Öyle ki, Suudi Arabistan bu Medhali Selefilerini destekleyerek, Libya'da Müslüman Kardeşler doktrinine alternatif yeni bir tür dini ideolojiyi teşvik etmiştir (Genugten, 2017: 53). Böylelikle Medhaliler, Libya'nın doğusundaki Dini Vakıflar ve İslami İşler Genel Kurumu'na hâkim olmuş ve Genel Otoritenin Yüksek Fetva Komitesi'nde yer alarak insanları LUO

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

saflarında savaşmalarına teşvik edecek fetvalar yayınlamışlardır (International Crisis Group, 2019). Ayrıca, okullar, camiler, vakıflar ve radyo ve televizyon yayınları konusunda diğer İslamcı akımlarla bir ideoloji yarışı içerisinde girerek, onlarla çatışmışlardır (Wehrey ve Boukhars, 2019: 108). Jeopolitik çıkarları bağlamında ise Suudi Arabistan, Libya'daki Medhaliler ve Selefi gruplar arasında bir koalisyon oluşturarak jeopolitik bir paydaş kazanımı sağlamaya çalışmıştır (Ramani, 2020). Ayrıca, Libya üzerinde tam kontrol sağlayarak Libya'yı kendi enerji projelerine dahi etmeyi ve ülkedeki istikrarsızlığın devamını sağlayarak Libya'yı enerji projelerinde dışlamayı amaçlamıştır (Askeroğlu, 2020). Bu yönleriyle Libya, Suudi Arabistan için bir güç mücadelesi alanı olarak tamamen dışında kalınmaması gereken ideolojik ve jeopolitik bir mücadele alanı olmuştur.

Suudi Arabistan'ın İkinci İç Savaş'ta Hafter güçlerine verdiği destek, mali ve medya alanında olmuştur. Mali destek olarak Suudi Arabistan, Hafter saflarında yer alan Wagner Grubu mensubu paralı askerler için mali yardım sağladığı (Ramani, 2020) ve Suudi Arabistan'ın Hafter'in Trablus'u ele geçirme girişiminden önce Hafter ile bir görüşmesinde, Hafter'e yüklü miktarda mali yardım sözü verdiği ifade edilmiştir (Malsin, 2019). Suudi Arabistan'ın medya alanındaki desteği ise daha dikkate değer bulunmuştur. Nitekim 2019'da "Libya'daki Bilgi Savaşı ve Halife Hafter'in çevrimiçi ilerleyişi" konusuna ilişkin yapılan bir araştırmada; bilgi ve iletişimsel manipülasyon faaliyetleri ile, savaşa ilişkin algıların ve Hafter'i meşrulaştırmanın inşasına nasıl katkı sağladığına ilişkin veri analizleri paylaşılmıştır. Bu araştırmada, özellikle Hafter'in Trablus saldırısını başlatması sürecinde Suudi Arabistan'ın Hafter lehine olacak şekilde, Libya'ya ilişkin içerik paylaşmada ilk on ülke içerisinde birinci sırada yer aldığı ve üretilen içeriğin %34,1'i Suudi Arabistan merkezli olduğu tespit edilmiştir. Suudi Arabistan bu destekle, Libya'daki medya ortamına hâkim olmaya ve Bilgi Savaşı'nda galip gelerek ulusal ve uluslararası alanda Hafter'e olan desteğin arttırılmasını sağlamaya çalışmıştır (CeSI, 2019: 2, 10).

TÜRKİYE

Libya çatışma sürecine aktif olarak müdahil olan ve BM tarafından Libya'nın meşru hükümeti olarak tanınan UMH'ye askeri destek sağlayan bölgesel kilit aktörlerden biri Türkiye olmuştur. Türkiye, Libya ile -özellikle Misrata ve Trablus şehirleriyle- Osmanlı döneminden kalma tarihi ve toplumsal bağlarının olması, ülke politikasında kendine alan açma

fırsatını kolaylaştırmıştır (Winer, 2019: 10; Pusztai, 2019: 5). Nitekim Türkiye, Kaddafi'nin devrilmesinden sonra Ulusal Geçiş Konseyi'ni "Libya halkının tek temsilcisi" olarak tanımış ve 2 Eylül 2011'de Trablus'a büyükelçi atayan ilk ülke olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı). Ayrıca, Müslüman Kardeşler'in Libya kolu tarafından kurulan Adalet ve İnşa Partisi'nin Türkiye'nin iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile olan benzerliği ve temasları, Türkiye'nin Libya'daki siyasi nüfuzunu arttırmasına imkân sağlamıştır. Özellikle, siyasal İslamcılar olarak ideolojik yakınlık içerisinde olmaları aralarındaki siyasi ilişkileri kolaylaştırmıştır (Megerisi, 2019: 13-14).

Türkiye'nin Libya ile olan tarihsel ve ideolojik yakınlığı ile birlikte, Libya'daki çatışma sürecine katılımındaki en önemli motivasyon kaynakları; ekonomik ve jeostratejik çıkarları olmuştur. Nitekim Türkiye, Libya ile olan ikili ticari ilişkilerini sürdürmeyi, Doğu Akdeniz'in önemini artmasıyla birlikte bölgedeki jeopolitik rekabete dâhil olma isteği ve böylelikle doğal gaz kaynaklarına ulaşma hedefi bu motivasyonunu açıklamaktadır (Kurt, 2020: 11; Gök, 2021: 138-139). Böylece, bölgesel ve küresel çıkarlarını korumak ve kalıcı hale getirmeyi hedeflemiştir. Bu motivasyonla Türkiye, Hafter bloku karşısında UMH'ye kritik bir zamanda destek çıkararak, çatışmanın bir tarafı olmuştur. Nitekim Türkiye'nin müdahil olması, Hafter güçlerinin Trablus saldırısını başarısız kılmış ve UMH'nin Hafter güçlerine karşı ilerlemesini mümkün kılmıştır.

Türkiye'nin İkinci İç Savaş'ta UMH'ye sağladığı destek; siyasi/diplomatik ve askeri alanda olmuştur. Nitekim Türkiye siyasi/diplomatik destek olarak: Aralık 2015'de Libya Siyasi Antlaşmasını onaylamış ve UMH ile 27 Kasım 2019'da "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması" ve "Güvenlik ve Askeri İşbirliği" Mutabak Muhtıralarını imzalayarak (T.C. Dışişleri Bakanlığı), UMH'nin ulusal ve uluslararası alandaki meşruiyetini pekiştirmeye çabalamıştır. Türkiye'nin UMH güçlerine sağladığı askeri destek ise, BM Paneli tarafından ayrıntılı bir şekilde rapor edilmiştir. Bu rapora göre Türkiye; Bayraktar TB2 ve TAI ANKA gibi insansız hava araçları, Korkut kısa menzilli hava savunma sistemleri, Koral elektronik harp sistemleri, T-122 Sakarya çoklu fırlatma roket sistemleri, MIM-23 Hawk havadan karaya füze sistemleri, Fırtına Obüsleri, Gabya sınıf fırkateynler konuşlandırmış ve askeri danışmanlar göndermiştir. Raporda, Türkiye merkezli askeri bir özel danışmanlık şirketi olan SADAT'ın, UMH güçlerine mensup askerlere ve Suriyeli savaşçılara askeri eğitim sağladığı da ifade edilmiş ve SADAT'ın tahmini beş bin UMH yanlısı Suriyeli savaşçının gözetiminden ve ödemesinden

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

sorumlu olduğu ileri sürülmüştür (UN Security Council, 2021). Ayrıca Türkiye, askeri üsler (Misrata deniz üssü ve El Watiya hava üssü) kurmaya yönelik girişimlerde bulunmuş (Polat, 2021) ve Libya açıklarında uçaklarla ve donanma gemileriyle gerçekleştirdiği tatbikatlar ile bölgenin hava ve deniz alanlarını kontrol etme yeteneğini göstermiştir (Kökçü, 2020). Nihayetinde raporda da belirtildiği gibi, Türkiye'nin bu ileri askeri teknolojilerini çatışmaya sokması, Hafter güçlerinin operasyon kabiliyetlerinin düşmesine ve sonuç olarak da mağlup olmasına yol açmıştır (UN Security Council, 2021).

Türkiye, deniz yetki alanlarına ilişkin imzalanan anlaşma ile de Doğu Akdeniz'deki jeopolitik rekabette varlığını göstermiştir. Nitekim bu anlaşma, Akdeniz'deki dengeleri Türkiye lehine değiştirmiştir (Karakaya ve Çelik, 2021: 188). Bu adımlarla Türkiye, BM destekli Trablus hükümeti ile resmi anlaşmalar yoluyla askeri destek sağlamasına rağmen, Libya'daki çatışmaya askeri müdahale gerçekleştiren bir aktör olarak ve deniz yetki alanları ile ilgili anlaşmalar yapmasıyla da Uluslararası Deniz Hukukunu ihlal ettiği gerekçesiyle sert eleştirilere maruz kalmıştır. Öyle ki, Arap Birliği (Arap League Condemns Turkish Intervention in Libya, 2020) ve İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya gibi Avrupalı güçler (European Powers Condemn Turkish Plans to Send Troops to Libya, 2020) tarafından Türkiye'nin askeri hamleleri; aynı zamanda ABD, Rusya, Avrupa Birliği, Arap Birliği, Mısır, Suudi Arabistan ve BAE tarafından da Türkiye'nin UMH ile yaptığı deniz yetki alanlarına ilişkin anlaşmalar, sert bir dille kınanmıştır (Solomou, 2022).

KATAR

Libya'daki çatışma sürecine aktif olarak müdahil olan bölgesel aktörlerden biri de Katar olmuştur. Katar, Kaddafi'nin devrilmesinde ve sonrasında isyancılara askeri, ekonomik ve siyasi destek sağlayan kilit bölgesel aktörlerden biri olmuştur (Megerisi, 2019: 15). Özellikle, ana akım İslamcılara ve bazı ideolojik muhaliflere bu desteklerini sunmuştur. Nitekim Katar'ın Müslüman Kardeşler'de yer alan yetkili isimlerle olan bağlantısı, bu kişiler üzerinden çatışmaya müdahil olmasına imkân sağlamıştır. İkinci iç savaşta da, Libya Siyasi Anlaşması'nı imzalayarak UMH'den yana taraf olmuş ve UMH'ye askeri, ekonomik, siyasi ve medya alanlarında destek sağlamıştır (Gök, 2021: 139; El-Gamaty, 2017).

Katar'ın Libya'daki çatışmaya müdahil olmasındaki temel motivasyon kaynakları; finansal hizmetler, denizcilik, liman ve enerji bazlı ekonomik

çıkartı ve jeopolitik emelleri olmuştur (Ardemagni, 2020). Nitekim Katar, Libya'da bankacılık sektörü ve katılım ve yatırım şirketleri üzerinden yaptığı yatırımlarla, ülkedeki yatırım potansiyeli yüksek olan sektörlerle olan ilgisini göstermiştir. Bunun yanı sıra, bölgede ve uluslararası toplumda statü arayışını, Libya'daki çatışmaya müdahil olarak göstermeye çalışmıştır (Küçük, 2020: 265-266; Golden, 2021). Bu motivasyonlarla, UGK'yı Libya halkının meşru temsilci olarak tanıyan ilk Arap ülkesi olmuş ve Nisan 2011'deki Libya Uluslararası Temas Grubu'nun ilk toplantısına ev sahipliği yapmıştır (Küçük, 2020: 262). Ayrıca, İkinci İç Savaş'ta UMH'yi destekleyerek Hafter bloku karşısında kendini konumlandırmış ve UMH'nin Hafter güçleri karşısında direnç göstermesini sağlamıştır.

Katar, UMH'ye olan desteğini bir dizi antlaşmalar yaparak sürdürmüştür. 2015'teki Libya Siyasi Anlaşması'na taraf olarak UMH'ye desteğini sunmuş (El-Gamaty, 2017), 28 Ekim 2020'de iki taraf arasında terörle mücadele ve organize suç alanlarına ilişkin Güvenlik İşbirliği Antlaşması (Qatar-Libya Sign Security Cooperation Agreement, 2020), 14 Kasım 2020'de Libya askeri personelinin eğitimi ve askeri potansiyelinin artırılması konusunda iş birliği antlaşması (Katar ve UMH, Libya Askeri Personelinin Eğitimi Konusunda Anlaşma İmzaladı, 2020) ve 17 Ağustos 2020'de de Trablus'ta, Türkiye'nin de taraf olduğu üçlü bir askeri anlaşma imzalayarak, Libya'daki çatışmaya müdahil olan bölgesel aktörlerden biri olarak yerini almıştır. Bu anlaşmalar çerçevesinde Katar; Libya'ya askeri danışmanlar ve personeller göndermiş, Misrata kentinde üçlü bir askeri koordinasyon merkezi kurulmuş, Libya'lı askerlerin eğitimini üstlenerek Doha'da UMH'ye bağlı güçler için eğitim merkezleri ve karargâhlar kurmuş ve Misrata deniz üssünün kurulmasına destek olmuştur (Üçlü Askeri Koordinasyon! Türkiye ve Katar, Libya'da Deniz Üssünde Anlaştı, 2020; Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti, Katar ile Yeni Bir Askeri Anlaşma İmzaladı, 2020).

Askeri desteğin yanı sıra, Katar'ın medya yatırımları ve finans alanındaki gücü de Libya siyaseti üzerinde belirleyici olmuştur. Şöyle ki, Katar'ın medya yatırımları sayesinde, Libya'daki İslamcı gruplar televizyon kanallarını ve web sitelerini propaganda amaçlı olarak aktif bir şekilde kullanabilmiştir (Megerisi, 2019: 16). Bu girişimleriyle Katar da, Türkiye ile birlikte sert eleştirilere maruz kalmıştır. Hatta bölgesel rakipleri olan Mısır, Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE tarafından, Libya siyasetinde aktif olan bazı kişi ve kurumların yer aldığı bir "terörist listesi" hazırlanmış ve Katar'ın bu listedeki Libya'lı "terörist"ler ile bağlantısı vurgulanarak,

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

Katar'ın Libya müdahalesini tartışılır kılmaya çabalamışlardır (Foundation, 2017).

1.1.2. ULUSLARARASI AKTÖRLER

Libya'daki çatışma sürecinde, bölgesel aktörlerin yanı sıra dış aktör olarak katılım gösteren diğer bir aktör profili de uluslararası aktörler olmuştur. Çatışmaya aktif olarak müdahil olan bu uluslararası aktörler; Rusya, Fransa ve İtalya olmuştur. Bu aktörler, yerel ana aktörlerden birine taraf olarak onlara çeşitli desteklerde bulunmuş ve çatışmanın tırmanmasına neden olmuşlardır. Nitekim Libya'da yürütülen bölgesel vekâlet savaşı, bu aktörlerin de taraf olmasıyla birlikte daha karmaşık hale gelmiştir (Winer, 2019: 4). Bu yönüyle bu aktörler de, çözümü baltalayan aktörler kategorisinde değerlendirilmektedir.

Uluslararası aktörlerin, Libya'daki İkinci İç Savaş'ta *pozisyon* belirlemesinde; ABD'nin MENA bölgesinden kademeli olarak çekilme politikası, İngiltere'nin Brexit'e ve iç sorunlara yoğunlaşması, AB'nin Libya'ya yönelik ortak bir dış politika belirleyememesi ve Çin gibi küresel bir oyuncunun kayıtsız kalması gibi faktörler etkili olmuştur. Şöyle ki, bu faktörler Arap Baharı sonrasında Libya gibi istikrarsızlığın hâkim olduğu ülkelerde bir güç boşluğu yaratmış ve bunun neticesinde bölgesel güçlerin ve Rusya gibi geleneksel olmayan küresel aktörlerin daha aktif olarak katılımını sağlamıştır (Köse ve Öztürk, 2020). Ayrıca bu faktörler, krize kapsamlı bir çözüm geliştirmeyi sekteye uğratmış ve Fransa ve İtalya gibi kilit Avrupalı devletlerin de kendi dar çıkarlarına odaklanmasına yol açmıştır. Bu yönüyle uluslararası aktörler, bütünleşik bir Libya devletine odaklanmak yerine, bölünmüş bir Libya'daki rakip yerel aktörlerden birinin tarafını tutarak pozisyonlarını belirlemişlerdir (Megerisi, 2019: 3).

Söz konusu uluslararası aktörlerin pozisyonlarını belirlemelerinde *çıkarları* belirleyici olmuştur. Nitekim Fransa ve İtalya gibi Avrupalı devletlerin Kuzey Afrika ile tarihsel sömürge bağları ve bölge ile olan enerji ortaklıkları, bu ülkelerin ekonomik çıkarlarını gözetmesine etki etmiştir. Ekonomik çıkarlarının yanı sıra göç ve terörizm gibi Avrupa için tehdit teşkil eden güvenlik boyutu da, bu uluslararası aktörlerin temel kaygılarından biri olmuştur (Alkanat, 2020: 4; Winer, 2019: 5). Bu pozisyon ve çıkarlar, uluslararası aktörlerin taraflardan birine doğrudan destek çıkararak çatışmanın daha da tırmanmasına etki etmiştir. Nitekim uluslararası aktörler için temel *ihtiyaçlar*; Libya özelinde bölgesel istikrarı sağlayabilecek çözüm stratejileri geliştirmek, tarafları müzakereye

zorlamak ve diyalog mekanizmalarını canlı tutmaktır. Böylelikle, çatışmanın şiddet boyutunu kısa vadede minimize edebilecek ve istikrarın sağlanmasında aktif bir rol alarak, ekonomik ve güvenlik kaygılarını giderme fırsatını yakalamış olacaktır. Bu yönüyle, Alkanat'ın da ifade ettiği gibi: "AB, Afrika'ya açılan kapılarından biri ve Akdeniz'in karşısındaki komşusu olması sebebiyle istikrarlı bir Libya'ya diğer birçok aktörden daha fazla ihtiyaç duyan bir aktör konumundadır." (2020: 4).

RUSYA

Sovyetler Birliği döneminde Libyalı öğrencilere verilen askeri eğitimler ve Libya ordusuna sağlanan teçhizatlar, yeni dönemde Rusya'nın Libya'daki çatışma sürecine müdahil olmasına imkân sağlamıştır (Karakaya ve Çelik, 2021: 186). Nitekim Mezran ve Varvelli'nin de ifade ettiği gibi: "Rusya'nın General Hafter'i destekleme kararı, Moskova'nın Rus/Sovyet silahlarına ve eğitimine aşina yerel bir müttefik yetiştirmesiyle tutarlı." olmuştur. Böylelikle, gelecekteki bir Libya ordusunun çekirdeği hükmünde olabilecek olan Libya Ulusal Ordusunu desteklemiştir (Beccaro, 2017: 79). Her ne kadar Rusya, Hafter güçlerine destek sağlamışsa da UMH ile ilişkilerini de tamamen koparmamıştır. Şöyle ki, Libya'daki çatışma sürecinde her iki yerel ana aktör ile iletişimde kalarak ve Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov'un ifadesiyle "herhangi bir taraf üzerinden bahse girmemek (to not bet on any one party)" (Winer, 2019: 6) politikasını izleyerek, her halükarda Libya üzerinde söz sahibi olmayı hedeflemiştir. Öyle ki, Libya'daki çatışmanın uluslararasılaşması, Rusya'nın Libya'da kilit bir aktör olmasına etki etmiştir (Beccaro, 2017: 73).

Rusya'nın Libya politikası, Rusya'nın kendisini MENA bölgesinde ABD/NATO'nun karşısında konumlandırmasıyla değerlendirilmektedir. Nitekim ABD'nin Libya'daki İkinci İç Savaş'ta geri planda kalması, Rusya'nın Libya'da arabuluculuk ve liderlik vasfına bürünerek ABD'nin bıraktığı boşluğu doldurmayı amaçladığı olarak okunmuştur. Bu yönüyle, çatışmanın uzun sürmesi Rusya'nın nüfuzunu arttırması için de bir fırsat olmuştur (Gök, 2021: 140; Öztop, 2021: 233). Nihayetinde de Rusya, Hafter güçlerine özellikle askeri destekler sağlayarak, çatışmanın tırmanmasına ve uzun sürmesine neden olmuş, uluslararası kilit bir aktör olarak Libya'daki çatışmada taraf olarak yerini almıştır.

Rusya'nın Libya'daki çatışmaya müdahil olmasındaki temel motivasyon kaynakları; ekonomik ve jeopolitik çıkarları olmuştur. Libya'nın sahip olduğu enerji kaynakları, Rusya'nın Libya'yı kendisine

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

müttefik olarak görmesini sağlayan etmenlerden biri olmuştur. Rusya, bölgedeki enerji politikasında söz sahibi olmayı hedefleyerek, Avrupa'nın enerji bağımlılığı konusunda kendisini merkezi bir konumda tutmaya çalışmaktadır. Ayrıca, silah ticareti açısından da önemli bir pazar işlevi gören Afrika kıtası, Rusya için önemli bir pazar yeri olmaktadır (Bayat, 2018: 177-178/191-192; Kurt, 2020: 15). Rusya için en önemli görünen motivasyon kaynağı ise, jeopolitik çıkarlarıdır. Nitekim Rusya, sıcak denizlere ulaşma gibi tarihsel jeopolitik bir hedef taşıyan bir aktör olarak, Libya'daki çatışma alanı üzerinden Akdeniz'deki nüfuzunu genişletmeyi bir fırsat olarak görmüştür (Beccaro, 2017: 75). Stratejik bir bakış açısıyla hareket eden Rusya, Doğu Akdeniz'deki jeopolitik düzeydeki avantajını kaybetmemeye yönelik politikalar izlemiştir. Özellikle, Libya'daki İkinci İç Savaş'ta ABD ve büyük Avrupa ülkelerinin güçlü bir varlık gösterememelerinden kaynaklı güç boşluğunu fırsat görerek savaşa müdahil olmuş, Avrupa kıtasına karşı jeopolitik bir koz ve kırbaç elde etmeyi hedefleyerek; AB ve NATO içerisinde çatlaklar yaratma (Köse ve Öztürk, 2020), NATO'nun güney kıyı şeridindeki faaliyetlerini izleme ve Avrupa'yı Afrika'dan izole etmeyi amaçlamıştır (Winer, 2019: 6). Öyle ki, Rusya'nın Libya'daki nüfuzu, Avrupa'yı yakından ilgilendiren göç, güvenlik ve enerji politikaları üzerinden söz sahibi olma fırsatını sağlayacaktır. Ayrıca, Libya'nın Sahra Altı Afrika'ya yönelik nüfuzu yansıtmada önemli bir jeopolitik konumda olması (Köse ve Öztürk, 2020), Rusya'nın Libya üzerinden bölgesel müttefiklerle bir angajman içerisinde hareket etmesine imkan sağlamıştır. Rusya, bu motivasyonlar doğrultusunda hareket ederek Libya'daki çatışma sürecine müdahil olmuştur.

Rusya, Libya'daki savaşta Hafter güçlerine ekonomik, askeri ve siyasi alanlarda destekler sunarak, çatışmaya doğrudan katılım sağlayan uluslararası aktörlerden biri olmuştur. Ekonomi alanında Rusya, Hafter güçlerine bağlı Libya Merkez Bankası için Libya banknotları basmış (Winer, 2019: 6) ve paralı savaşçılar aracılığıyla Libya petrol sektörü üzerinde politikalar yürüterek, Hafter güçleri lehine girişimlerde bulunmuştur (Dala, 2022). Rusya'nın Hafter güçlerine askeri desteği ve müdahalesi, özellikle Rusya merkezli özel askeri şirketler üzerinden olmuştur. BM Paneli raporuna da yansıyan bu şirketlerden ikisi; Rossiskie Sistemi Bezopasnosti (RSB) Grubu ve ChVK Wagner Grubu'dur. RSB Grubu, Bingazi gibi bölgelerde mayın ve savaştan kalan patlayıcı kalıntıları temizleyen ve Libya'daki Rus savaş uçaklarının bakımını yaparak, uçakların tekrar çatışma sürecinde faal olarak kullanılmasını sağlayan bir şirket olarak Hafter güçlerine teknik destek sağlamıştır.

Wagner Grubu ise; zırhlı araçların onarım ve bakımı gibi teknik destekler, geniş operasyonel muharebe desteği (danışman, eğitim, elektronik karşı önlemler ve keskin nişancı ekiplerini konuşlandırma vb.) ve paralı askerler temin etme gibi faaliyetler içerisinde bulunarak Hafter güçleri safında yer almışlardır. Ayrıca Rusya, Libya hava üslerine MiG ve Sukhoi türü savaş uçaklarını ve Pantsir S-1 hava savunma sistemini konuşlandırarak Hafter güçlerine hava desteğinde bulunmuştur (UN Security Council, 32). Rusya'nın Hafter güçlerine olan siyasi desteği ise, Hafter ile ikili görüşmelerde bulunarak ve uluslararası platformlarda Hafter aleyhine olabilecek olan girişimlere engel olarak kendisini göstermiştir. Nitekim Hafter'in Trablus saldırılarını durdurmasına ilişkin BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararı, Rusya tarafından veto edilmiştir (Megerisi, 2019: 11). Sonuç olarak, Rusya'nın Libya'daki çatışma sürecine bu yönlü müdahil olması, çatışmanın tırmanmasına ve uzun sürmesine yol açmıştır.

FRANSA

Afrika'daki sömürgeci geçmişiyle, Libya'daki çatışma sürecine kayıtsız kalmayan uluslararası bir aktör de Fransa olmuştur (Alkanat, 2020: 2). Fransa'nın öncelikli hedefi, Libya'daki İslamcı gruplarla mücadele etmek olmuştur. Bu bağlamda, Libya'daki İkinci İç Savaş'ta Fransa, Hollande iktidarında gizli, Makron iktidarında ise açık bir şekilde Hafter'e destek vermiştir (Karakaya ve Çelik, 2021: 188). Bu minvalde, saldırgan ve ideolojik güdümlü bir aktör olarak hareket eden Fransa, Hafter'i makul bir yerel aktör olarak görmüş ve ara ara hava saldırıları düzenleyerek Hafter güçlerine alan açmıştır (Düzsöz, 2021: 318; Köse ve Öztürk, 2020). Fransa da Rusya gibi, her ne kadar UMH'yi tanıyan ve UMH ile olan ilişkisini de sürdüren uluslararası bir aktör olsa da, UMH karşısında konumlanan Hafter güçlerini kendi çıkarlarına daha uyumlu görmüştür. Öyle ki, Fransa'nın "terörle" mücadele odaklı Libya politikası, onu Hafter'e bağımlı kılmıştır (Megerisi, 2019: 3). Bu yönüyle Fransa, baltalayıcı bir aktör olarak Libya'daki İkinci İç Savaş'ta, Hafter güçlerine taraf olmuş ve çatışmanın tırmanmasına ve uzamasına neden olmuştur.

Fransa'nın Libya'daki çatışma sürecine müdahil olmasındaki temel motivasyon kaynakları; ekonomik çıkarlar, güvenlik kaygısı ve jeopolitik çıkarlar olarak sıralanabilir. Ekonomik çıkar bağlamında Libya, 2010 yılında Fransa'ya enerji tedarik eden ülkelerden üçüncüsü iken, 2016 yılında on üçüncü sıraya gerilemiştir. Nitekim Fransa için, enerjide yüksek pay almak ve yatırımlardan kar elde etmek önemli bir ekonomik öncelik

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

olmuştur. Bu bağlamda, Libya'daki önemli petrol kaynaklarının Hafter güçlerinin kontrolünde olması ve Fransa'nın bu kaynaklardan faydalanmayı önlemesi, onun Hafter'e olan desteğini açıklayan faktörlerden biri olmuştur (Karakaya ve Çelik, 2021: 188; Öztop, 2021: 231).

Fransa'nın güvenlik kaygısı, terörizm ve göç sorunsalı üzerinden şekillenmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Fransa'nın Libya politikasında, İslamcı gruplar öncelikli bir hedef olarak kabul edilmiştir. Fransa bu politikasını, "İslamcı-aşırılık yanlılarına" karşı savaş argümanı çerçevesinde şekillendirmiş ve ulusal ve bölgesel güvenliğine tehdit olarak gördüğü bu gruplara karşı bir tür "saldırı-savunma" güdüsü içerisinde olmuştur. Bu yönüyle Hafter'e verdiği destek, nüfuz ve çıkarlarını korumakla ilgili olduğu gibi İslamcılığın herhangi bir tezahürüne karşı verdiği savaş ile de ilgili olmuştur (Köse ve Öztürk, 2020). Fransa'nın diğer bir güvenlik kaygısı da, Libya üzerinden Avrupa'ya olan göçler olmuştur. Nitekim Fransa için bu göçler, ulusal ve bölgesel (Avrupa) güvenlik için ciddi bir tehdit teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Libya ve Avrupa arasında kurulan göç koridorunu engelleme konusunda Hafter'in yardımcı olabileceğine ikna olmuş ve bu minvalde Hafter'in operasyonlarına karşı çıkmamıştır (Winer, 2019: 5).

Fransa'nın Jeopolitik çıkarları ise, Sahel bölgesindeki eski sömürge nüfuzunu ve ekonomik çıkarlarını koruma ile ilişkilidir (Köse ve Öztürk, 2020). Öyle ki Fransa, Libya'nın güney kesiminde nüfuzunu sürdürmekte ısrarcı olduğundan dolayı, Libya'daki her iki yerel ana aktörle de ilişkisini sürdürmüştür. Böylece Fransa, Libya'da gelecekte hangi aktör otoriteyi ele geçirirse geçirsin, çıkarlarını korumayı hedeflemiştir. Ancak Fransa, Hafter'i "Ortadoğu'nun tipik seküler güçlü lideri" olarak görmesine binaen, Hafter aracılığıyla çıkarlarını koruyabileceği kanısını taşımıştır (Gök, 2021: 139). Ayrıca, Fransa'nın siyasi strateji önceliği; UMH'den yana taraf olan Türkiye'nin Akdeniz'deki etkisini sınırlamak ve İtalya'ya karşı da bölgede etkili bir konumda olmaktır (Öztop, 2021: 231). Bu yönleriyle, Fransa'nın Libya'daki jeopolitik duruşu, bir tür "savunma-saldırı" olarak da değerlendirilmektedir.

Fransa'nın Hafter güçlerine verdiği aktif destekler askeri ve siyasi alanda olmuştur. Fransa, "terörle mücadele ve Libya'nın istikrarını yeniden tesis etme" politikasıyla, 2015'ten itibaren Hafter'e askeri desteklerde bulunmuştur (Köse ve Öztürk, 2020). Hafter güçlerine sağlanan bu destekler; askeri danışmanlar, gizli ajanlar ve özel kuvvet

birimleri (Winer, 2019: 4) ile İHA ile Javelin füzeleri sağlama şeklinde olmuştur (Kurt, 2020: 16). Fransa'nın Hafter güçlerine sunduğu bu askeri destekler, Hafter'e önemli bir siyasi güç vermiş ve Hafter'in bir zafer havasına girerek çözüme yönelik girişimlerde baltalayıcı bir rol oynamasına yol açmıştır (Toaldo, 2017: 70). Fransa'nın Hafter güçlerine yönelik siyasi desteği ise, uluslararası platformlarda Hafter lehine olan tutum ve davranışlar sergilemesiyle olmuştur. Nitekim Fransa'nın Hafter'e en büyük katkılarından biri, ona "diplomatik kalkan" sağlaması olmuştur. Öyle ki, Fransa 2018'de düzenlediği bir konferansla, Hafter'i siyasi bir müttefike dönüştürmüş ve onu, uluslararası eleştirilerden koruyarak Libya için kaçınılmaz bir fırsatmış gibi uluslararası kamuoyuna sunmuştur (Köse ve Öztürk, 2020). Ayrıca da, AB'nin Hafter'in Trablus'a yönelik saldırısını kınama çabalarını engelleyerek (Winer, 2019: 4), AB'nin Libya politikasını kendi lehine şekillendirmeye çalışmıştır.

İTALYA

İtalya da Fransa gibi, Afrika'daki sömürgeci geçmişi (nitekim 20. yüzyılın ilk yarısında Libya bir İtalyan kolonisiydi) ve Libya ile olan coğrafi ve tarihi yakınlığı nedeniyle, Libya'daki çatışma sürecine kayıtsız kalmayan diğer bir uluslararası aktördür (Karakaya ve Çelik, 2021: 189). İtalya, Hafter blokuna karşı UMH'den yana taraf olmuş ve böylece çatışma sürecine müdahil olmuştur. Ancak, diğer aktörlere nazaran İtalya, taraf olduğu yerel aktöre doğrudan silahlı destek vermekten ziyade, diplomatik destek vererek kendisini Fransa karşısında konumlandırmıştır. Bu bağlamda İtalya, Fransa ile olan çıkar çatışmasını önlemesi, Libya'da çözümün geri planda kalmasına yol açmıştır. Bu yönüyle İtalya, çözümü baltalayan uluslararası bir aktör olmaktan ziyade, çözümün sekteye uğramasına yol açan uluslararası bir aktör olarak değerlendirilmektedir.

İtalya'nın Libya'daki çatışmaya müdahil olmasındaki temel motivasyon kaynakları; ekonomik çıkar ve güvenlik olmuştur. Libya enerji kaynaklarına bağımlı olan İtalya için istikrarlı bir Libya, kendi çıkarı için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda İtalya, Libya'da istikrarın sağlanması ile sahip olduğu enerji çıkarlarını sürdürmeyi amaçlamaktadır (Alkanat, 2020: 7). Özellikle, 2018 yılında İtalya Enerji Şirketi ENI, Libya'da yeniden varlık göstermiş ve Fransa'yı karşısında alma pahasına İkinci İç Aavaş sürecinde UMH ile ekonomik ilişkilerini geliştirmiştir (Kurt, 2020: 18). Nitekim Libya'daki enerji kaynakları, İtalya ve Fransa için bir rekabet unsuru olmuştur. Bu durumda İtalya, ülke üzerindeki ekonomik nüfuzunu arttırmaya çabalamıştır. İtalya için diğer bir motivasyon kaynağı, güvenlik

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

riski taşıyan göç krizi meselesidir. İtalya, İkinci İç Savaş'ın etkisiyle 2015'te başlayan göç krizini hafifletmek için Libya'ya doğrudan müdahale etmiştir (Megerisi, 2019: 3). Avrupa'ya gerçekleştirilen göç akımı konusunda stratejik bir konumda bulunan Libya-İtalya hattının kontrol altına alınması ve mülteci sorununun çözülmesi, İtalya için büyük önem taşımıştır (Karakaya ve Çelik, 2021: 188). Nitekim Afrikalı mültecilerin çıkış noktası Libya olurken, İtalya Avrupa'daki ilk durak olarak görülmektedir (Düzsöz, 2021: 318). Bu bağlamda İtalya, topraklarına ulaşan mültecileri engellenmeyi birinci öncelikli güvenlik meselesi olarak değerlendirmiştir (Alkanat, 2020: 7). Güvenlik meselesi olarak değerlendirdiği bu göç akını durdurmak için de UMH ile çalışmayı makul görmüştür (Düzsöz, 2021: 318).

İtalya'nın UMH'ye yönelik desteği, diplomatik faaliyetler ve güvenlik alanında olmuştur. Diplomatik faaliyetler olarak; İtalyan Büyükelçiliği, Ocak 2017'de Trablus'ta yeniden açılan AB devletleri arasındaki ilk büyükelçilik olmuştur. Bu minvalde İtalya, UMH ile olan ikili ilişkilerini yoğunlaştırmış ve UMH'nin meşruiyetinin sorgulanmasının önüne geçmeye çabalamıştır (Toaldo, 2017: 69). Bu çabasını, AB içindeki müttefiklerini seferber ederek ve diplomatik kozlarını kullanarak göstermiştir (Köse ve Öztürk, 2020). Ayrıca, Libya'ya ilişkin zirvelere ev sahipliği yaparak, yoğun diplomatik faaliyetler yürüterek ve yerel aktörlere hitap ederek Libya üzerindeki nüfuzunu arttırmaya çalışmıştır (Mezran ve Varvelli, 2017: 20-21). Güvenlik alanında ise, Haziran 2015'te AB ülkeleri tarafından İtalyan merkezli olmak üzere Avrupa Birliği Deniz Gücü (EUNAVFOR) adıyla bir deniz gücü oluşturulmuştur. Bu oluşumun amacı, Libya hattındaki düzensiz göçle mücadele etmek olmuştur (Alkanat, 2020: 4). Bu minvalde, İtalya'nın Libya politikası; özellikle, Trablus'ta güvenlik koşullarını iyileştirerek UMH'yi desteklemek üzerine inşa edilmiştir (Mezran ve Varvelli, 2017: 20-21).

İKİNCİL AKTÖRLERİN HARİTALANDIRILMASI

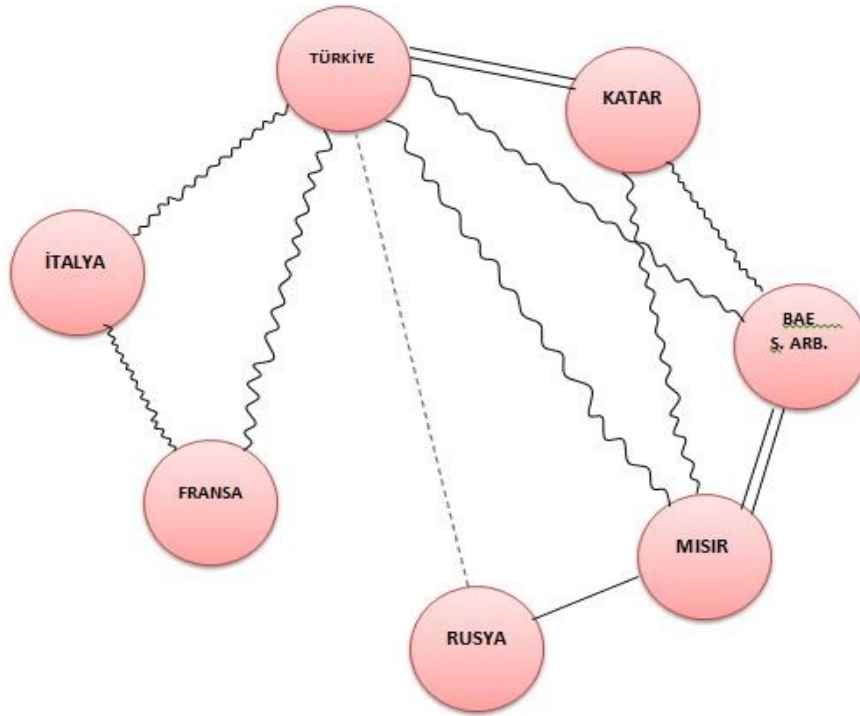
Libya çatışmasındaki ikincil aktörler; çatışmanın gidişatını etkilemede çeşitli araçlara sahip, farklı motivasyon kaynakları olan ve Wehr'in ifadesiyle: "Anlaşmazlığın sonucunda dolaylı çıkarı olan, ancak kendilerini doğrudan ilgili hissetmeyen taraflar." (1979: 19) olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Libya'daki ikincil aktörler, dış (bölgesel ve/veya uluslararası) aktör profiline sahip ve birincil aktörlerden birine doğrudan veya dolaylı olarak desteklerini sunan bir niteliği barındırmaktadırlar. Libya'daki ikincil

aktörlerin bir kısmı, zaman zaman üçüncül aktör seviyesinde de hareket etmişlerdir. Şöyle ki, birincil aktörlerden birine taraf olarak çatışmaya müdahil olmalarına rağmen diğer taraf ile diplomatik temaslarını sürdürerek taraflar arasında bir çözüm geliştirmek için de girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak, bu girişimleri çatışmayı tırmandıran girişimlerinin gölgesinde kalmış ve ağırlıklı olarak ikincil aktör seviyesinde çatışmaya müdahil olmuşlardır.

Libya çatışmasındaki ikincil aktörler; Mısır, BAE, Suudi Arabistan, Türkiye, Katar, Rusya, Fransa ve İtalya olarak belirlenmiştir. Bu ikincil aktörler bloklar halinde hareket ederek çatışmanın bir tarafı olmuşlardır. Şöyle ki, UMH blokunda Türkiye, Katar ve İtalya yer alırken; Hafter blokunda Rusya, Mısır, BAE ve Suudi Arabistan yer almıştır. Ancak bu bloklaşmada, ikincil aktörlerin bir ittifak halinde oldukları ve öylece çatışmaya müdahil oldukları söz konusu değildir. Nitekim her bir aktörün kendine özgü gerekçeleri olduğundan dolayı bu bloklar ittifak olarak tanımlanamamaktadır (Öztop, 2021: 231). Libya özelinde ortaya koydukları politikalar bağlamında, bu ikincil aktörlerin aralarındaki ilişki biçimleri Şekil 3’de gösterilmektedir.

Şekil 3: İkincil Aktörler Arasındaki İlişki Ağı

Şekil 3’de de aktarıldığı gibi, Libya’daki çatışmaya aynı birincil aktöre taraf olarak müdahil olan ikincil aktörlerin aralarındaki ilişki farklılık

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

gösterebilmektedir. Örneğin; UMH blokunda yer alan Türkiye, aynı blokta yer alan Katar ile ittifak ilişkisi içerisinde iken, İtalya ile uyuşmazlık içerisinde olmuştur. Buna ek olarak, yine Türkiye, farklı blokta yer alan Rusya ile Libya konusunda diplomatik temaslar sürdürürken Fransa, Mısır, BAE ve Suudi Arabistan ile uyuşmazlık içerisinde olmuştur. Ayrıca, aynı bölgede yer almalarına rağmen birbirleriyle uyuşmazlık halinde olan aktörler de dikkat çekmektedir. Örneğin; Körfez ülkelerinden BAE ve Suudi Arabistan, Katar ile Avrupa ülkelerinden İtalya ve Fransa ise kendi aralarında uyuşmazlık içerisinde olmuştur. Nihayetinde, Libya konusunda hem Arap dünyası hem de AB kendi içinde bölünmüş ve çözüme yönelik ortak bir gündem izleyememiştir (CeSI, 2019: 4). Ayrıca, Fransa ve Rusya'nın tutum ve davranışı ile de AB ve BM Güvenlik Konseyi tarafından alınabilecek önlemler ve güçlü açıklamalar engellenmiştir (Lacher, 2020: 54).

Hafter blokunda yer alan ikincil aktörler, karşı-devrimci bir ittifak oluşturmaya çalışmışlardır. Bu karşı-devrimci ittifakın liderliğini BAE ve Suudi Arabistan monarşileri üstlenmişlerdir (Köse ve Öztürk, 2020). Ancak, blokta yer alan aktörlerin farklı saiklerle çatışmaya müdahil olması işlevsel bir ittifakı pek mümkün kılmamıştır. Hafter blokunda yer alan diğer bir ikincil aktör olan Rusya, Libya politikasında en değerli müttefik olarak Mısır'ı görmüştür. Mısır'ın Hafter'e olan yakınlığı, Rusya'nın Hafter'e ulaşmasını ve desteklerini sunmasını mümkün kılmıştır. Rusya'nın Mısır ile çeşitli anlaşmalar -2015'te serbest ticaret bölgesine ilişkin anlaşma ve terörle mücadelede askeri iş birliği hakkındaki görüşmeler- yapması, bölge ve Hafter ile bir yönüyle ilişki kurmasının önünü açmıştır. UMH blokunda ise; Katar'ın Arap Dörtlüsü'nün (Suudi Arabistan, Mısır, BAE ve Ürdün) siyasi nüfuzu ve ekonomik çıkarlarıyla rekabet etme ve onları engelleme stratejisi, onun Türkiye ile birlikte hareket ederek UMH'yi desteklemeye itmiştir (Qatar Steps up Its Diplomacy on the Libyan Conflict, 2020). Nitekim Türkiye'nin de UMH'yi desteklemesindeki önemli bir faktör, Akdeniz ve Ortadoğu'daki ekonomik ve stratejik etkisini sınırlamak isteyen Mısır ve BAE gibi ülkelerle olan nüfuz mücadelesidir (Öztop, 2021: 231). Bu yönüyle, ikincil aktörler arasındaki bu rekabet ülkenin iki parçalı bir yapı haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır.

SONUÇ

Libya, 2011 Arap Baharı süreciyle maruz kaldığı iç savaş, monarşik yapının ve 42 yıllık Kaddafi rejiminin son bulması ile sonuçlanmıştır. Ancak, Kaddafi sonrasında ülkede istikrarlı bir yönetim/devlet inşa edilememiş ve yerel aktörler arasındaki anlaşmazlıklar 2014-2020 arasında ikinci bir iç savaşa yol açmıştır. Bu İkinci İç Savaş, yerel aktörlerin sınırlı güç kapasitesinin ötesinde dış güçlerin müdahil olmasıyla sürmüştür. Savaşa müdahil olan ve çatışmanın boyutunu tırmandıran bu dış aktörler, ikincil aktör olarak tanımlanmış ve çözümün baltalanmasında rol oynamışlardır. Yerel aktörlerden UMH ve LUO arasında sürdürülen savaş, ikincil aktörlerin bu yerel ana aktörler etrafında kümelenmesiyle devam etmiştir. Bu süreçte UMH'ye, bölgesel aktörlerden Türkiye ve Katar; uluslararası aktörlerden ise İtalya taraf olmuştur. Hafter liderliğindeki LUO'ya ise, bölgesel aktörlerden Mısır, B.A.E ve Suudi Arabistan; uluslararası aktörlerden ise Rusya ve Fransa taraf olmuştur. Bu bloklaşma, ikincil aktörlerin kendi aralarında bir ittifak oluşturarak çatışmaya taraf oldukları anlamına gelmemektedir. Nitekim ağırlıklı olarak birbirlerinden bağımsız ve kendi çıkar gündemlerine dayalı olarak çatışmaya müdahil ve taraf olmuşlardır. Bu aktörlerin çatışmaya müdahil yöntemleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: İkincil Aktörlerin Müdahil Yöntemleri

	Aktörler	Kolaylaştırıcı Etkenler	Motivasyon Kaynakları	Destekleri
Bölgesel Aktörler	Mısır	Sınırdış Siyasi etkileşim İdeolojik yaklaşım	Güvenlik endişesi İdeolojik sebepler Ekonomik gerekçeler	Askeri Lojistik Diplomatik
	BAE	İdeolojik yaklaşım Bölgesel aktif dış politika	Siyasi/ideolojik sebepler Ekonomik çıkarlar	Askeri Medya Diplomatik Mali
	Suudi Arabistan	Mezhepsel yaklaşım Diaspora girişimleri	İdeolojik Jeopolitik çıkarlar	Medya Mali
	Türkiye	Tarihsel bağlar Siyasi İslamcı yaklaşım	Ekonomik Jeostratejik çıkarlar	Siyasi/diplomatik Askeri
	Katar	İdeolojik yaklaşım Bölgesel rekabet	Finansal hizmetler Ekonomik çıkarlar Jeopolitik emeller	Askeri Medya
Uluslararası Aktörler	Rusya	Tarihsel askeri ilişkileri Küresel güç mücadelesi	Ekonomik Jeopolitik çıkarlar	Askeri Siyasi Ekonomik
	Fransa	Sömürgeci geçmişi İdeolojik yaklaşım Uluslararası güç mücadelesi	Ekonomik çıkarlar Güvenlik kaygısı Jeopolitik çıkar	Askeri Siyasi
	İtalya	Sömürgeci geçmişi Coğrafi ve tarihi yakınlık	Ekonomik çıkarlar güvenlik	Diplomatik Güvenlik

Tablo 1'de gösterilen kolaylaştırıcı etkenler, aktörün çatışmaya dâhil

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

olmasındaki etkenleri ifade etmektedir. Aktörler, çatışmaya bu etkenler aracılığıyla dâhil olduklarını göstermişlerdir. Diğer sütünde yer alan motivasyon kaynakları, aktörlerin çıkarlarını yansıtmaktadır. Son sütunda yer alan destekler ise, aktörlerin taraf olduğu yerel aktöre hangi alanlarda destek verdiğini göstermektedir. Bu bağlamda aktörler, pozisyonlarını taraflardan birine verdiği desteklerle ortaya koymuştur. Bu desteklerini çıkarlarını yansıtan motivasyon kaynakları ile harekete geçirmişlerdir. Bu yönüyle, verdikleri destekler çözümü teşvik etmekten ziyade çatışmayı tırmandırıcı sonuçlar doğurmuştur.

Libya'daki ikincil aktörler, taraf oldukları ana aktörlere siyasi, mali ve askeri destekler sağlayarak, asil-vekil ya da diğer bir ifadeyle hami-müvekkil (patron-client) ilişkisi çerçevesinde hareket etmişlerdir. Nitekim bölgesel aktörler, ideolojik ve coğrafi bağların bir karışımı bağlamında birincil aktörlerden birine taraf olmuştur. Ayrıca, ikincil aktörlerin siyasi ve bölgesel çıkarlarına hizmet edecek ve Libyalı müttefiklerinin devletin kontrolünü ele geçirmesi durumunda hedeflerine ulaşacak olması, ikincil aktörleri cezbetmiştir. Böylelikle de Hafter liderliğindeki LUO; Mısır ve BAE lojistik-askeri desteğine, Suudi Arabistan'ın siyasi desteğine, Rusya ile iyi bir ilişkiye ve Fransa ile önemli bir irtibat ilişkisine sahip olmuştur. Sarraj liderliğindeki UMH ise; Türkiye ve Katar'ın askeri ve siyasi desteğine ve İtalya'nın aktif siyasi desteğine sahip olmuştur.

İkincil aktörler pozisyonlarını ağırlıklı olarak dar çıkarlarına göre belirlemiş ve bölgesel ve uluslararası istikrarı olumsuz etkileyen Libya çatışmasının çözümüne duyulan ihtiyacı göz ardı etmişlerdir. Her ne kadar zaman zaman çözüme yönelik girişimler içerisine girmişlerseler de, bu girişimlerinde rakiplerinin ihtiyaçlarını göz ardı ederek ve onları sürece dâhil etmeyerek sağlıklı bir çözümün geliştirilmesine mani olmuşlardır. Nihayetinde, sağlıklı bir çözüm için tüm tarafların talepleri dikkate alınmalı ve ihtiyaç duyulan istikrarın sağlanması için mücadele edilmelidir. Bu minvalde, çatışma haritalandırması yöntemiyle ortaya konulan Libya'daki aktörlerin haritalandırması, her bir ikincil aktörün kendisini yanlış yerde konumlandığını ve bu aktörlerin çatışmaya müdahil yöntemlerinin negatif etki oluşturduğunu ortaya koymaktadır. İkincil aktörlerin çatışmaya pozitif bir etki oluşturması, yerel aktörleri çözüme teşvik etmeleri için itici bir güç olarak kendilerini konumlandırmasına bağlıdır.

KAYNAKÇA

ALKANAT, A. (2020). Avrupa Birliği'nin Libya Politikası. SETA, (261) Ocak.

Arap League Condemns Turkish Intervention in Libya (2020). Libya Review, December 3, <https://libyareview.com/8479/arab-league-condemns-turkish-intervention-in-libya/>.

ARDEMAGNİ, E. (2020). Qatar Steps Up Political Efforts in Libya and Mali. NATO Defense College Foundation, 23 September, <https://www.natofoundation.org/gulf/qatar-political-efforts-in-libya-and-mali-gulf-ardemagni/>.

ASKEROĞLU, S. (2020). Libya: Efforts towards Building an Alliance against Turkey in the Mediterranean. İRAM, 24 Nisan, <https://iramcenter.org/en/libya-efforts-towards-building-an-alliance-against-turkey-in-the-mediterranean/>.

BAYAT, C. (2018). Rusya-Libya İlişkileri ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Libya'ya Yönelik Askeri Müdahale Tartışmaları Sırasında Rusya'nın Politik Tutumu. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 2(1), Mayıs, 169-205

BECCARO, A. (2017). Russia: Looking for a Warm Sea. Karim Mezran-Arturo Varvelli, der, Foreign Actors in Libya's Crisis, Atlantic Council, Milano-Italy, 73-89.

BECERRA, M. (2020). A Lost Decade: The Actors and Geopolitics behind the Libyan Civil War. Geopolitical Monitor, July 22, <https://www.geopoliticalmonitor.com/a-lost-decade-the-actors-and-geopolitics-behind-the-libyan-civil-war/>

CANER, C. ve Betül, Ş. (2018). Devrimler, Kaos ve İstikrar Arayışları İçinde Libya: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz, Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 3(6), 45-70

CeSI (2019). Information Warfare in Libya: The Online Advance of Khalifa Haftar. May, <https://www.cesi-italia.org/contents/Analisi/Information>

Dala, M. (2022). Libya Petrolü, ABD ile Rusya Arasındaki Enerji Mücadelesinde Nerede Duruyor? Anadolu Ajansı, 22 Mart, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/libya-petrolu-abd-ile-rusya-arasindaki->

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

enerji-mucadelesinde-nerede-duruyor/2542127

DÜZSÖZ, E. (2021). Kaos İçerisinde Düzen Arayışı: Kaddafi Dönemi ve Sonrasında Libya. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 9(2), 295-330

EL-GAMATY, G. (2017). Qatar, the UAE and the Libya Connection. *Aljazeera*, 12 Jun, <https://www.aljazeera.com/opinions/2017/6/12/qatar-the-uae-and-the-libya-connection>.

European Powers Condemn Turkish Plans to Send Troops to Libya (2020). *Reuters*, January 7, <https://www.reuters.com/article/us-libya-security-eu-idUSKBN1Z618D>.

FİŞHER, S., MATOVIC, V., WALKER, B. A. & MATHEWS, D. (2020). *Working with Conflict 2: Skills and Strategies for Action*, Zed Books.

FOUNDATION, J. (2017). Qatar's Role in the Libyan Conflict: Who's on the Lists of Terrorists and Why. *Refworld*, 14 July, <https://www.refworld.org/docid/596c92b64.html>.

FRAİHAT, I. (2016). *Unfinished Revolutions Yemen, Libya and Tunisia After The Arab Spring*. New Haven-London: Yale University Press.

GENUGTEN, S. V. (2017). The Gulf States: Channeling Regional Ambitions in Different Directions. Karim Mezran-Arturo Varvelli, der, *Foreign Actors in Libya's Crisis*, Atlantic Council, Milano-Italy, 41-56.

GOLDEN, R. (2021). Libya and Qatar discuss Activating Suspended Agreements and Developing Economic Relations, *The Libya Observer*, October 08, <https://libyaobserver.ly/news/libya-and-qatar-discuss-activating-suspended-agreements-and-developing-economic-relations>.

GÖK, A. (2021). Suriye ve Libya'da Meydana Gelen Çatışmaların Vekâlet Savaşı Teorisi Kapsamında Karşılaştırılması. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(1), Mayıs, 121-150.

HERBERT, S. (2017). *Conflict Analysis*. GSDRC Applied Knowledge Services, UK: University of Birmingham.

HİLL, T. M. (2019). *The Conflict in Libya*, United States Institute of Peace, May 15.

International Crisis Group (2019). Addressing the Rise of Libya's Madkhali-Salafis. Report No 200/Middle East & North Africa, 25 April, <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/libya/addressing-rise-libyas-madkhali-salafis>.

Katar ve UMH, Libya Askeri Personelinin Eğitimi Konusunda Anlaşma İmzaladı (2020). Sputnik, 14 Ekim, <https://sputniknews.com.tr/20201114/katar-ve-umh-libya-askeri-personelinin-egitimi-konusunda-anlasma-imzaladi-1043221208.html>.

KARAKAYA, İ. ve ÇELİK, M. T. (2021). Ortadoğu'da Arap Baharı Süreci ve Libya İç Savaşı, Akademik İzdüşüm Dergisi, 6(1), 175-192.

KÖKÇÜ, A. A. (2020). Türk Donanması Libya Açıklarında Tatbikat Gerçekleştiriyor. 07 Temmuz, <https://www.defenceturk.net/turk-donanmasi-libya-aciklarinda-egitim-tatbikati-gerceklestiriyor>.

KÖSE, T. ve ÖZTÜRK, B. (2020). A Sea Change in the MENA Region: External Interventions in Libya, Insight Turkey, 22(4), Fall, <https://www.insightturkey.com/articles/a-sea-change-in-the-mena-region-external-interventions-in-libya>.

KURT, V. (2020). 27 Kasım Anlaşmasından Berlin Konferansı'na Libya'da Yeni Denklem. SETA, (306), Ocak.

KÜMEK, İ. (2020). Küçük Devlet Müdahaleceliği: Katar ve BAE'nin Libya Müdahalesi. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 4(2), Aralık, 240-282.

LACHER, W. (2020). Libya's Fragmentation: Structure and Process in Violent Conflict. London: I. B. TAURIS.

Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti, Katar ile Yeni Bir Askeri Anlaşma İmzaladı (2020). Independent Türkçe, 14 Kasım, <https://www.indyrturk.com/node/272481/d%C3%BCnya/libya-ulusal-mutabakat-h%C3%BCk%C3%BCmeti-katar-ile-yeni-bir-askeri-anla%C5%9Fma-imzalad%C4%B1>.

MALSİN, J. (2019). Saudi Arabia Promised Support to Libyan Warlord in Push to Seize Tripoli. The Wall Street Journal, April 12, <https://www.wsj.com/articles/saudi-arabia-promised-support-to-libyan-warlord-in-push-to-seize-tripoli-11555077600>.

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

MANNOCCI, F. (2018). Saudi-influenced Salafis playing both sides Libya's civil war. Middle East Eye, 11 December, <https://www.middleeasteye.net/news/saudi-influenced-salafis-playing-both-sides-libyas-civil-war>.

MEGERİSİ, T. (2017). Egypt, Algeria, Tunisia. Neighboring States – Diverging Approaches. Karim Mezran-Arturo Varvelli, der, Foreign Actors in Libya's Crisis, Atlantic Council, Milano-Italy, 23-39.

MEGERİSİ, T. (2019). Libya's Global Civil War. European Council on Foreign Relations, Policy Brief, June.

MEZRAN, K. ve Arturo V. (2017). Libyan Crisis: International Actors at Play. Karim Mezran-Arturo Varvelli, der, Foreign Actors in Libya's Crisis, Atlantic Council, Milano-Italy, 13-22.

ÖZTAŞ, T. (2020). Libya and the Salafi pawns In the game. Anadolu Ajansı, 09 Ocak, <https://www.aa.com.tr/en/africa/analysis-libya-and-the-salafi-pawns-in-the-game/1697641>.

ÖZTOP, F. A. (2021). Pandora's Box: Updatind the Libyan Conflict Map. Akademik Hassasiyetler, 8(16), 225-243.

POLAT, F. (2021). Ten years After the Arab Spring: Has the Libyan Conflict Come to an End?. Al Sharq Strategic Research, 14 Ocak, <https://research.sharqforum.org/2021/01/14/ten-years-after-the-arab-spring/>.

PUSZTAI, W. (2019). Libya's Conflict. EU Institute for Security Studies, Conflict Series, Brief/12, Nov.

Qatar-Libya Sign Security Cooperation Agreement (2020). Trends'n'africa, October 28, <https://trendsnafrica.com/qatar-libya-sign-security-cooperation-agreement/>

RAMANİ, S. (2020). Saudi Arabia step sup role in Libya. Al-Monitor, February 20, <https://www.al-monitor.com/originals/2020/02/saudi-arabia-role-liyba-gna-hifter.html>.

SOLOMOU, J. (2022). Turkey-Libya Controversial Energy Accord Threatens Stability in Eastern Mediterranean. ANI, Oct 10, <https://www.aninews.in/news/world/others/turkey-libya-controversial-energy-accord-threatens-stability-in-eastern-mediterranean20221010070956/>.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Libya Siyasi İlişkileri, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>.

TOALDO, M. (2017), Europe: Carving Out a New Role. Karim Mezran-Arturo Varvelli, der, Foreign Actors in Libya's Crisis, Atlantic Council, Milano-Italy, 57-72.

UN Security Council (2021). Final report of the Panel of Experts on Libya Established Pursuant to Security Council resolution 1973 (2011), S/2021/229, 8 March.

UN Security Council (2011). Resolution 1973 (2011), S/RES/1973, 17 March.

Üçlü Askeri Koordinasyon! Türkiye ve Katar, Libya'da Deniz Üssünde Anlaştı (2020). Akşam, 19 Ağustos, <https://www.aksam.com.tr/siyaset/uclu-askeri-koordinasyon-turkiye-ve-katar-libyadadeniz-ussunde-anlasti/haber-1102484>.

WEHR, P. (1979). Conflict Regulation, Colorado: Westview Press.

WEHREY, F. ve BOUKHARS A. (2019). Salafism in the Maghreb: Politics, Piety, and Militancy. Oxford University Press.

WINER, J. M. (2019). Origins of The Libyan Conflict and Options for Its Resolution. The Middle Institute, Policy Paper, Washington.

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

STRUCTURED ABSTRACT

In Libya after Gaddafi, there was instability in the transition period and this led to severe crises in the country. In 2014, the country was again exposed to the civil war it was exposed to during the Arab Spring in 2011. This war, described as the Second Civil War in the literature, lasted longer than the First Civil War and took place with the participation of different actors. As a matter of fact, the First Civil War took place between the Gaddafi regime and its opponents and ended with the intervention of NATO. In the Second Civil War, the National Accord Government (GNA), recognized by the UN, and the Libyan National Army (LNU), the forces affiliated with General Haftar, faced each other.

Second Civil War in Libya; It actually reflected the division between the country's power centers in the political, military and economic areas, as well as in territorial and social terms. In the Alliance led by General Haftar; The National Army, the Zentan Revolutionaries and the tribal army in Vershifana took part. The other two Alliances with which this Alliance waged war are: (1) Libya Dawn Alliance (Islamists and some anti-Haftar tribes and groups); Misrata revolutionaries, Libya Revolutionaries Operation Chamber and Libya Shield Forces and (2) Benghazi Shura Council (Islamists and anti-Haftar revolutionary forces); Groups such as the February 17 Martyrs Brigade, Ansar Al-Sharia and Libya Shield 1. In one sense, this civil war was a war waged by Haftar, who is anti-political Islamist and nationalist, against Islamist groups, especially the Muslim Brotherhood. The war, which started with the 'Operation Dignity' led by Khalifa Haftar in May 2014, led to the defeat of radical Islamist groups, and the war continued between the two main local actors, GNA forces and Haftar forces. In this civil war, which lasted between 2014 and 2020, the parties could not completely defeat each other and eventually a solution began to be sought on the table after 2020.

The civil war in Libya during the 2011 Arab Spring resulted in the end of the monarchy and the 42-year-old Gaddafi regime. However, a stable state/administration could not be establishment in the country after Gaddafi. Thus, disagreements between local actors led to a second civil war between 2014-2020. This second civil war continued with the intervention of external actors rather than the limited power struggle of local actors. These external actors, who intervened in the war and escalated the size of the conflict, were defined as secondary actors and

played a role in undermining the solution. The war between the local actors, the GNA and the LNA, continued with the clustering of secondary actors around these local main actors. In this process, Türkiye and Qatar, which are among the regional actors; Italy became a party as an international actor. To the LNA led by Haftar, regional actors such as Egypt, the United Arab Emirates (UAE), and Saudi Arabia; Among the international actors, Russia and France became a party. This blocking does not mean that the secondary actors form an alliance among themselves and become parties to the conflict. As a matter of fact, they intervened and became parties to the conflict, mostly independently of each other and based on their own agendas of interest. Conflict intervention methods of these actors are shown in Table 1.

Table 1: Secondary Actors' Methods of Intervention

	Actors	The Facilitating Factors	The Sources of Motivation	Supports
Regional Actors	Egypt	Contiguous Political interaction Ideological approach	Security Concern Ideological reasons Economic reasons	Military Logistics Diplomatic
	UAE	Ideological approach Regional active foreign policy	Political/ideological reasons Economic interests	Military Media Diplomatic Financial
	Saudi Arabia	Sectarian approach Diaspora initiatives	Ideological Geopolitical interests	Media Financial
	Turkey	Historical ties Political Islamist approach	Economic Geostrategic interests	Political/diplomatic Military
	Qatar	Ideological approach Regional competition	Financial services Economic interests Geopolitical ambitions	Military Media
International Actors	Russia	Historical military relations Global power struggle	Economic Geopolitical interests	Military Political Economic
	France	Colonial history Ideological approach International power struggle	Economic interests Security concern Geopolitical interest	Military Political
	Italy	Colonial past Geographical and historical proximity	Economic interests Security	Diplomatic Security

The facilitating factors shown in Table 1 refer to the factors involved in the actor's involvement in the conflict. Actors have demonstrated their involvement in the conflict through these factors. The sources of motivation in the other column reflect the interests of the actors. The supports in the last column show in which areas the actors support. In this context, the actors revealed their positions with the support they gave to one of the parties. They mobilized this support with sources of motivation that reflect their interests. In this respect, their support has resulted in escalating conflict rather than promoting a solution.

The secondary actors in Libya acted within the framework of the patron-client, or in other words noble-proxy relationship, by providing political, financial and military support to the main actors they are a party

ÇATIŞMA HARİTALANDIRMASI BAĞLAMINDA LİBYA DEVLET-İÇİ ÇATIŞMASINDAKİ İKİNCİL AKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: POZİSYONLAR, ÇIKARLAR VE İHTİYAÇLAR

to. Indeed, regional actors have sided with one of the primary actors in the context of a mixture of ideological and geographical ties. In addition, secondary actors were attracted by the fact that they would serve their political and regional interests and achieve their goals if their Libyan allies took control of the state. Thus, the LAO led by Haftar; Egypt and the UAE have had logistical military support, political support from Saudi Arabia, a good relationship with Russia, and an important liaison with France. The GNA led by Sarraj is; It has the military and political support of Türkiye and Qatar and the active political support of Italy.